

Framtidsfullmakter – hjälpande eller stjälpande?

Förhållandet till andra typer av ställföreträdarskap och
möjlig problematik

Amanda Berglund

Innehållsförteckning

Förkortningar.....	4
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Metod och material.....	6
2 Framtidsfullmakter	8
2.1 Bakgrunden till den nya lagstiftningen	8
2.2 Hur framtidsfullmakterna är tänkta att fungera.....	9
2.2.1 Framtidsfullmaktens innehåll.....	9
2.2.2 Fullmaktsgivarens beslutsförmåga.....	10
2.2.3 Förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmaktshavare.....	11
2.3 Formkrav för framtidsfullmakter.....	13
2.3.1 Formkrav	13
2.3.2 Ingen registrering	14
2.3.3 Framtidsfullmaktshavarens närvaro	15
2.4 Ikraftträdande av framtidsfullmakter.....	16
2.4.1 Bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsförmåga	16
2.4.2 Processen för ikraftträdandet av framtidsfullmakter.....	17
2.4.3 Hinder för framtidsfullmaktens ikraftträdande	19
2.5 Fullmaktshavarens behörighet.....	19
2.5.1 Behörighet för fullmaktshavare.....	19
2.5.2 Undantagna behörigheter för fullmaktshavare.....	20
2.5.3 Behörighet vid fullmaktsgivarens död	22
2.6 Granskningsinstitut samt upphörande av framtidsfullmakter	22

2.6.1	Granskning av framtidsfullmakter	22
2.6.2	Upphörande av framtidsfullmaktens giltighet	24
3	Godmanskap, förvaltare och ordinära fullmakter	25
3.1	Legala ställföreträdare som rättsinstitut	25
3.2	Godmanskap	26
3.3	Förvaltare	27
3.4	Lämplighet för god man och förvaltare	28
3.5	Behörighet för god man och förvaltare	29
3.6	Granskning och upphörande av godmanskap och förvaltare	30
3.7	Ordinära fullmakter	32
4	Skillnader mellan olika ställföreträdarskap	33
4.1	Lämplighet för olika ställföreträdarskap	33
4.2	Ikraftträdande av olika ställföreträdarskap	36
4.3	Behörighet för olika ställföreträdarskap	37
4.4	Granskning och upphörande av olika ställföreträdarskap	39
5	Möjlig problematik	42
5.1	Kolliderande rättshandlingar mellan ställföreträdare och enskild	42
5.2	Registrering, fastställsetalan och tredje mans kontroll	44
5.3	Avsaknad av tystnadsplikt	47
5.4	Fullmakter vid dödsfall	50
6	Avslutande ord	52
	Käll- och litteraturförteckning	54

Förkortningar

AvtL	Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
DS	Departementsserien
FB	Föräldrabalken
HB	Handelsbalken
HD	Högsta Domstolen
LAPS	Lagen (1924:323) om verkan av avtal som slutits under påverkan av en psykisk störning
LFF	Lagen (2017:310) om framtidsfullmakter
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄB	Ärvidabalken
ÖFN	Överförmyndarnämnden

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 1 juli 2017 trädde lagen (2017:310) om framtidsfullmakter (LFF) i kraft som reglerar ett nytt institut i svensk rätt. Många människor förlorar sin beslutsförmåga kring ekonomiska och personliga angelägenheter till följd av sjukdom eller att hälsotillståndet blir nedsatt.¹ Syftet med lagstiftningen är att framtidsfullmakterna ska gynna den enskildes självbestämmanderätt men frågan är hur rättssäkert det i slutändan blir för den enskilde då fullmakten inte kommer börja gälla förrän individen är beslutsoförmögen.

Ställföreträdare för enskilda har tidigare reglerats med hjälp av godmanskap och förvaltarskap i föräldrabalken (FB) som är av offentligrättslig karaktär. Ordinära fullmakter genom lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL) har tidigare varit det alternativ som använts i syfte att rättshandla åt andra när de inte själva har möjlighet. Det är dock osäkert huruvida de ska anses gälla då den enskildes beslutsförmåga blivit nedsatt varför de inte fungerat som ett tillfredsställande komplement till ställföreträdarskapen i FB.²

Med den nya lagstiftningen, LFF, införs ett privaträttsligt alternativ till godmanskap, förvaltarskap och ordinära fullmakter. Den enskilde kan därmed själv styra i förväg över vem som i framtiden kan bli ansvarig för dennes angelägenheter om denne inte längre själv kan sörja för sina angelägenheter till följd av beslutsoförmåga.³

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att utreda gällande rätt samt möjlig problematik angående framtidsfullmakter. För att besvara syftet ska följande frågeställningar besvaras.

- Vad är gällande rätt rörande framtidsfullmakter?
- Vilka är skillnaderna mellan godmanskap, förvaltare, ordinära fullmakter och framtidsfullmakter gällande behörighet och regleringen i övrigt?
- Vilka tillämpningsproblem av framtidsfullmakter kan tänkas uppstå?

---

¹ Prop. 2016/17:30, s. 1.

² Ibid, s. 18 f.

³ Ibid, s. 1.

1.3 Metod och material

För att utreda gällande rätt gällande framtidsfullmakter, godmanskap, förvaltarskap samt ordinära fullmakter ska en rättsdogmatisk metod användas där lagstiftning, förarbeten och doktrin ligger till grund för uppsatsen. Gällande rätt ska systematiseras och beskrivas. Systematiseringen består i att finna likheter och samband mellan de olika typerna av ställföreträderskap genom att gällande rätt beskrivs. Vissa särskilda frågor inom de olika rättsområdena har valts ut för att kunna jämföra de olika systemen på ett sammanhängande vis. Källornas validitet finns redan förutbestämda varför den aspekten inte kommer att analyseras djupare. Rättskällornas värde inom hierarkin är avgörande inom rättsdogmatiken varför remissyttranden kommer användas främst i analysen för att problematisera frågor som genom en rättsdogmatisk metod beskrivits.⁴

Uppsatsens syfte är dock vidare än att endast beskriva gällande rätt genom en rättsdogmatisk metod. Argumentation kring möjliga brister och problematik som kan uppstå är relevant och av den anledningen krävs vidare att en rättsanalytisk metod används i delar av uppsatsen. Då framtidsfullmaktens rättsliga område ännu är relativt outforskat finns inte alltid svar eller lösningar på många problem varför en problematisering och argumentation kring vissa frågor krävs. I den rättsanalytiska delen kommer därför remissyttranden användas för att lyfta fram vad instanser som i praktiken kommer tillämpa den nya lagstiftningen haft för frågor och åsikter kring lagstiftningen. Jämförelse och problematisering mellan godmanskap, förvaltarskap, ordinära fullmakter och framtidsfullmakter vidare görs i en analytisk anda.⁵

Eftersom LFF trädde i kraft 1 juli 2017 är lagtexten i sig ytterst aktuell. Kringliggande lagstiftning såsom FB har även använts för att det ska vara möjligt att jämföra godmanskap och förvaltarskap med framtidsfullmakter. Även prop. 2016/17:30 Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträderskap för vuxna är ytterst central då propositionen ligger till grund för den nya lagstiftningen. För att kunna ge en djupare förståelse är även SOU 2004:112 Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna aktuell. Vidare har vissa andra förarbeten som berört liknande frågor också används i syfte att utreda rättsläget gällande godmanskap och

---

⁴ Sandgren, 2015, s. 43 f.

⁵ Ibid, s. 43 ff.

förvaltare samt belysa problematik som kan tänkas vara liknande mellan de olika ställföreträdarskapen och hur de torde förhålla sig till varandra.

Vad kan finnas har det ännu inte kommit några avgöranden från domstolarna rörande framtidsfullmakter varför praxis inte kan användas i detta avseende. Vissa avgöranden har dock använts rörande godmanskap, förvaltare och ordinära fullmakter. Detsamma gäller doktrin då inte heller doktrinen som behandlar framtidsfullmakter hunnit utvecklas än. Doktrin gällande andra typer av ställföreträdarskap finns dock och har använts vid utredning av gällande rätt angående godmanskap och förvaltare.

För att även kritiskt kunna granska framtidsfullmakternas ställning och funktion krävs att remissyttranden får ta en större plats i uppsatsen vilket leder till att en rättsanalytisk metod även kommer tillämpas i vissa hänseenden.⁶ Remissyttranden till Ds 2014:16 Departementspromemorian Framtidsfullmakter samt SOU 2004:112 Frågor om förmyndarskare och ställföreträdare för vuxna har begärts ut från justitiedepartementet. Diarienumret för Ds 2014:16 är Ju2014/3309/L2 och diarienumret för SOU 2004:112 är Ju2004/11390/L2. Hänvisningarna till remissyttrandena är hädanefter gjorda med hänsyn till justitiedepartementets diarienummer.

Urvalet av vilka remissyttranden som ska granskas har gjorts genom att noggrant gå igenom prop. 2016/17:30 Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna för att utläsa vilka remissyttranden som utredningen tyckt varit viktiga att lyfta eller i övrigt framfört något särskild åsikt. Inhämtandet av olika remissyttranden har därefter skett med hänsyn till hänvisningar i propositionen. Samtliga remissyttranden från de hovrätter som yttrat sig, Riksförbundet gode män och förvaltare, Föreningen Sveriges Överförmyndare och Sveriges Kommuner och Landsting har begärts in i anledning av att de torde bli nära berörda av regleringen samt i vart fall vissa av dem har fördjupat kunskap inom området för ställföreträdare. Utöver det har även samtliga remissyttranden från överförmyndarnämnder och kommuner granskats då i vart fall överförmyndarnämnderna är ytterst berörda av den nya lagstiftningen. Enligt uppgift från justitiedepartementet samarbetar många kommuner och överförmyndarnämnder genom att de skrivit sina remissyttranden tillsammans varför samtliga kommuners remissyttranden också inhämtades. Det har visat sig att inte alla remissyttranden

---

⁶ Sandgren, 2015, s. 43 ff.

som begärts in lyfte aspekter som varit intressanta att diskutera i den här uppsatsen varför de senare sållats ur för att endast lyfta remissyttranden som lyft frågor som berör uppsatsens frågeställning. Totalt har 64 stycken remissyttranden gått igenom men endast 40 stycken funnits användbara i uppsatsen. I den mån mina egna åsikter varit likadana som remissinstansernas har åsikterna tillskrivits det aktuella remissyttrandet.

2 Framtidsfullmakter

2.1 Bakgrunden till den nya lagstiftningen

Enligt statens offentliga utredning som blev klar 2004⁷ hade svensk rätt ett behov av en ny typ av fullmakt, en framtidsfullmakt. Utredningen ansåg att den enskildes intresse att själv kontrollera vem som vid oförmåga att själv omhänderta vissa angelägenheter skulle utses till ställföreträdare var försummad inom den svenska rätten. Detta ansågs leda till en oro hos den enskilda individen över hur framtiden skulle se ut och situationen som denne möjligtvis skulle kunna befinna sig i. En framtidsfullmakt, eller företräderskap genom fullmakt, ansågs av utredaren dessutom vara en enklare skyddsåtgärd för den enskilde i jämförelse med andra legala ställföreträderskap. I Europarådets rekommendation princip 5[2] ska dessutom överförmyndarnämnden (ÖFN) försöka överväga åtgärder som är mindre formella vid den behovsprövning som görs när det gäller skyddsåtgärder såsom legala ställföreträderskap.⁸

Då utredningen ansåg att behov av detta institut i svensk rätt förelåg gjorde regeringen en proposition kring denna fråga. Propositionen var klar i slutet av december 2016 och överlämnades då till riksdagen för beslut. Prop. 2016/17:30 Framtidsfullmakter - en ny form av ställföreträderskap för vuxna ledde därefter till en ny lagstiftning. En tungt vägande aspekt är att framtidsfullmakter skulle avlasta samhället från kostnader som godmanskap och förvaltarskap medför i och med kontrollen och förordnandet av dem. Det bedöms även att framtidsfullmakter egentligen inte kommer medföra några nya kostnader för den delen.⁹

---

⁷ SOU 2004:112.

⁸ Ibid, s. 478.

⁹ Prop. 2016/17:30, s. 20 och 105.

2.2 Hur framtidsfullmakterna är tänkta att fungera

2.2.1 Framtidsfullmaktens innehåll

Framtidsfullmakter kan ges av en fysisk person till en annan fysisk person enligt 1 § LFF. Huvudmannen, fullmaktsgivaren, har möjlighet att själv utse en fullmäktige, fullmaktshavare, som kan vara både en anhörig eller någon utomstående person som ska förordnas när ett sjukdomstillstånd infaller som innebär att fullmaktsgivaren inte längre är förmögen att själv ansvara för sina angelägenheter.¹⁰ Framtidsfullmakten kan avse en eller flera fullmaktshavare som får överta rätten att besluta i fullmaktsgivarens angelägenheter.¹¹ I praktiken lär då flera framtidsfullmakter behöva upprättas med en rangordning av i vilken ordningen personerna ska överta uppdraget att företräda fullmaktsgivaren eller om de ska göra detta tillsammans. Oavsett torde flera exemplar i original behöva utställas i syfte att fullmaktshavarna ska kunna besluta om ikraftträdande.

Fullmaktsgivaren ska i huvudsak sakna egenskap att sörja för sina angelägenheter. Kravet ska på så vis inte ställas så högt att framtidsfullmakten i praktiken kommer ha svårt att träda i kraft.¹² Framtidsfullmakten kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter, 2 § LFF. En begränsning som görs är dock att fullmakten inte får omfatta hälso- och sjukvårdsrelaterade angelägenheter. Sådant som anges i 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) samt 1 § tandvårdslagen (1985:125) får alltså inte omfattas. Remissinstanserna var dock inte helt eniga kring ifall hälso- och sjukvårdsfrågor borde få omfattas. Vissa menade att detta skulle vara önskvärt trots att andra ställföreträdarskap inte omfattar liknande beslut.¹³ Bland annat Sveriges Kommuner och Landsting ansåg att framtidsfullmakter borde få omfatta frågor som rör hälso- och sjukvård. Det framfördes även att det var angeläget att denna fråga kunde lösas snarast. I dagsläget finns det ingen rättslig möjlighet för den enskilde att ha en företrädare inom dessa frågor trots att Europarådets rekommendationer öppnar upp för en möjlighet till det.¹⁴

---

¹⁰ SOU 2004:112, s. 476.

¹¹ Karlstads kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 6.

¹² Prop. 2016/17:30, s. 27.

¹³ Ibid, s. 25 f.

¹⁴ Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 f, Överförmyndarnämnden i Örebro remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 f, Göteborgs stads remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Linköpings kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2 och Kungsbacka kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 5.

Sådant som faller inom ramen för befintligt godmanskap eller förvaltarskap får inte omfattas av framtidsfullmakten och behörigheten som fullmaktshavaren får därigenom, 2 § 2 st. LFF. Exempelvis om det finns ett godmanskap som innefattar att förvalta huvudmannens egendom men inte sörja för person och bevaka rätt får inte en framtidsfullmakt som också träder i kraft behörighet att förvalta egendomen. Fullmaktshavaren kan dock ändå ha behörighet att sörja för person och bevaka rätt om framtidsfullmakten även omfattar dessa delar. Framtidsfullmakter ska därför ses som ett komplement till lagstiftningen om godmanskap och förvaltarskap.

Frågor som har särskilt utpräglad personlig karaktär enligt 12 kap. 2 § 3 st. FB får inte heller omfattas av framtidsfullmakten enligt 2 § 2 st LFF. Särskilt utpräglad karaktär omfattar frågor såsom ingående av äktenskap, bekräftande av faderskap och upprättande av testamente. Det kan dock ifrågasättas var gränsen ska gå för vad som är av särskilt utpräglad personlig karaktär som således inte ska få omfattas av framtidsfullmaktens behörighet. Framtidsfullmakterna bygger ändå till stor del på den enskildes självbestämmanderätt.

2.2.2 Fullmaktsgivarens beslutsoförmåga

Fullmakten är tänkt att träda i kraft då fullmaktsgivarens hälsotillstånd i framtiden är varaktigt nedsatt i sådan grad att denne inte längre själv kan sörja för dessa angelägenheter. Sjukdomstillstånd som kan innebära att framtidsfullmakten träder i kraft ska vara varaktigt och innebära att fullmaktsgivaren i huvudsak inte har förmåga att ta hand om de angelägenheter som framtidsfullmakten reglerar. Det kan röra sig om sjukdom, psykisk störning, ett hälsotillstånd som är försvarat eller annat liknande förhållande, 1 § LFF. Tillfälliga tillstånd av oförmåga att fatta beslut ska inte innebära att framtidsfullmakten träder i kraft. Exempel på sådana tillstånd kan vara nedsövning, stress eller oro.¹⁵

En intressant aspekt är att godmanskap inte kräver att den enskilde ska vara varaktigt beslutsoförmögen trots att ett förordnande om godmanskap kan anses som en mer ingripande åtgärd mot den enskilde. Godmanskap kräver förvisso samtycke men inskränkningen mot den enskildes integritet blir mer påtaglig då myndigheterna, ÖFN, får viss kontroll över den enskildes angelägenheter. Utredningen menar dock att förutsebarheten för fullmaktsgivaren måste prioriteras. Att fullmakten ska träda i kraft lär även innebära ett visst arbete för att

---

¹⁵ SOU 2004:112, s. 116.

fullmaktshavaren ska kunna sätta sig in i fullmaktsgivaren situation samt meddela de anhöriga. Beslutet om ikraftträdande kan därmed innebära en svårare bedömning för fullmaktshavaren då fullmaktsgivarens tillstånd måste anses vara av mer permanent slag.¹⁶

2.2.3 Förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmaktshavare

LFF ger även möjlighet för fullmaktshavaren att ge gåvor som ekonomiskt står i proportion till fullmaktsgivarens ekonomiska situation till andra än sig själv om inte annat finns reglerat i framtidsfullmakten, 18 § LFF. Gåvorna kan tänkas vara till fullmaktsgivarens anhöriga, däribland även fullmaktshavaren själv, och bli aktuella vid födelsedagar, jul och andra högtider.

Om arvode får tas ut av fullmaktshavaren avseende nedlagt arbete i samband med åtgärder som vidtagits med stöd av framtidsfullmakten måste det regleras i framtidsfullmakten. Om det inte finns reglerat får inget arvode tas ut för uppdraget. Framtidsfullmakten får reglera arvodets storlek. Om storleken på arvodet inte finns reglerat får ett skäligt arvode tas ut som motsvarar det arbete som lagt ner, 19 § LFF.

Lagstiftningstekniken vid införandet av LFF är väldigt tydlig och hänvisar vidare till vart andra regleringar i specifika frågor återfinns. Förhållandet mellan fullmaktshavaren och fullmaktsgivaren regleras av 18 kap. handelsbalken (HB), 20 § LFF. HB:s regler omfattar fullmaktshavarens skyldighet mot fullmaktsgivaren, 18 kap. 1, 7–10 §§ HB, och handlande som inte är i fullmaktsgivarens intresse, 18 kap. 2–4, 6 §§ HB. Fullmaktshavarens förhållande mot tredje man regleras av AvtL, 21 och 22 § LFF. Fullmaktshavaren är enligt 25 § AvtL själv ansvarig för att framtidsfullmakten gäller i den specifika angelägenheten och om så inte är fallet är fullmaktshavaren själv ansvarig för att ersätta sådan skada som uppkommit till följd av handlandet som varit utanför framtidsfullmaktens godkända område.

Godtrosregeln i 25 § 2 st. AvtL gäller även framtidsfullmakter. Det innebär i sådana fall tredje man borde ha insett att framtidsfullmakten var utan verkan. Fullmaktshavaren och inte heller fullmaktsgivaren ska då inte stå ansvarig. Det är möjligt att det kommer bli problematiskt att visa för tredje man att framtidsfullmakten trätt i kraft då ingen registrering av framtidsfullmakten krävs. Det kan heller inte antas att det är lämpligt eller lättbegripligt att

---

¹⁶ Prop. 2016/17:30, s. 27.

läkarintyg ska användas för att styrka fullmaktsgivarens beslutsoförmåga. Risken som onekligen uppstår med anledning härav är att det för tredje man blir ett ekonomiskt risktagande att ingå avtal med någon genom en framtidsfullmakt.¹⁷

Fullmaktshavaren får vid tillfälligt förhinder att sörja för framtidsfullmaktens angelägenheter ge i uppdrag åt en annan fysisk person via skriftlig fullmakt att sörja för fullmaktsgivarens intressen. Förutsättningen är att det rör sig om ordinära rättshandlingar som kan hänföra sig till fullmaktsgivarens dagliga livsföring, 29 § LFF. Om fullmaktshavaren istället är i behov av hjälp i någon viss fråga för att tillgodose fullmaktsgivarens intressen får det även här regleras med en skriftlig fullmakt åt en fysisk person. Om frågan är av ekonomisk karaktär får fullmakten även ställas till ett kredit- eller värdepappersinstitut, 30 § LFF. Då en sådan skriftlig fullmakt utställts av fullmaktshavaren av framtidsfullmakten företräder den nya fullmaktshavaren fullmaktsgivaren av framtidsfullmakten i sitt agerade. Det är här intressant att fråga sig om fullmaktshavaren av framtidsfullmakten också kan hållas ansvarig för rättshandlingar som den nya fullmaktshavaren vidtagit. I vart fall bör fullmaktshavaren vara ansvarig för viss oaktsamhet om denne delegerat uppdraget till någon som inte varit lämplig för att fullgöra uppdraget. Att fullmaktsgivaren skulle vara bunden vid rättshandlingar som visat sig vara felaktiga eller skadliga känns oskäligt i den omfattning denne inte valt fullmaktshavare själv.

Då fullmakten träder i kraft ska fullmaktshavaren agera i fullmaktsgivarens intresse i den omfattning som anges i fullmakten. I sådana fall där det är lämpligt och möjligt ska samråd med fullmaktsgivaren även genomföras, 15 § LFF. Fullmaktshavaren får mycket handlingskraft rörande de angelägenheter som framtidsfullmakten reglerar då denne har rätt att även återkalla andra fullmakter som rör områdena som framtidsfullmakten reglerar enligt 16 § LFF.

En begränsning som dock görs är gällande fullmaktshavarens jäv i frågor som berör fullmaktshavaren själv, dennes familj eller om någon annan form av delikatessjäv kan föreligga. I sådana frågor får inte fullmaktshavaren företräda fullmaktsgivaren utan en god man ska utses av ÖFN efter fullmaktshavarens egna begäran, 17 § LFF. Detta ger stort utrymme för fullmaktshavaren att själv bedöma om jäv föreligger innan en ansökan ska göras.

---

¹⁷ Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

Lagen reglerar inte vad som händer om fullmaktshavaren inte på eget bevåg ansöker om att en god man ska utses till följd av jäv. Det är heller inte osannolikt att jäv kan bli ett problem i ett antal frågor. Utredningen antar att fullmaktshavaren i huvudregel kommer vara en anhörig.¹⁸ Eftersom fullmaktshavaren antas vara en anhörig är det därmed rimligt att anta att vissa frågor som rör fullmaktsgivarens angelägenheter också kan påverka fullmaktshavaren och därmed medföra jäv. Här hade det möjligtvis varit önskvärt med någon form av kontrollinstitut för att närmare granska att anhöriga inte undgår prövning av jävsfrågor. Fullmaktshavaren kan annars utnyttja jävsregeln som kräver egen ansökan.

2.3 Formkrav för framtidsfullmakter

2.3.1 Formkrav

Framtidsfullmakter är särskilt reglerade och reglerar även vissa formkrav för att en framtidsfullmakt ska anses giltig. Fullmaktsgivaren måste ha fyllt 18 år och när framtidsfullmakten skrivs ha förmåga att själv sörja för sina angelägenheter och därmed vara beslutsförmögen, 3 § LFF. 4 § LFF reglerar att framtidsfullmakten ska vara skriftlig samt bevittnas av två vittnens samtidiga närvaro. Vittnena måste även ha kännedom om vad det är för handling som bevittnas och själva underteckna bevitningen. Fullmaktshavaren får själv inte bevittna framtidsfullmakten. I övrigt gäller 10 kap. 2 § 1 st. samt 10 kap. 4 § 1 och 3 st. ärvdabalken (ÄB) kring reglering av vittnen, 4 § 3 st. LFF.

Det finns inget formkrav kring att framtidsfullmakten måste vara daterad. Det kan tänkas att den i många fall kommer att dateras hur som helst men för att undvika eventuell tvist kring giltighet av framtidsfullmakten skulle det kunna tänkas vara en god idé att den ändå bör dateras. Skellefteå kommun lyfter i sitt remissvar att om det visar sig att en enskild utfärdat flera framtidsfullmakter kan dateringen av dem bli ytterst relevant för att bedöma giltigheten.¹⁹

Om någon förändring ska göras i en befintlig framtidsfullmakt gäller samma formkrav som redan gäller för upprättande av en framtidsfullmakt med undantag för om en begränsning av fullmakten ska göras, 7 § LFF. Alltså måste även förändringar i framtidsfullmakten vara skriftliga och bevittnade. Framtidsfullmakten får inte göras oåterkallelig, 6 § LFF. Vid

---

¹⁸ SOU 2004:112, s. 45.

¹⁹ Skellefteå kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

återkallelse av framtidsfullmakter ska regleringen för återkallelse av fullmakter i AvtL tillämpas, 8 § LFF. Därmed ska framtidsfullmakten återtas av fullmaktsgivaren eller förstöras, 16 § AvtL.

Det måste i fullmakten framgå att det är en framtidsfullmakt, att den träder i kraft när sådant sjukdomstillstånd som avses inträder samt vilka angelägenheter som fullmakten omfattar och om det i övrigt gäller några villkor, 5 § LFF. Det ställs dock inga krav eller begränsningar på hur detaljrik eller generell en framtidsfullmakt får vara. Innebörden av det borde vara att den enskilde har stor valfrihet gällande vad som ska regleras i framtidsfullmakten och att den kan begränsas till att endast omfatta vissa delar eller större delar av fullmaktsgivarens angelägenheter samt att vissa delar uttryckligen kan undantas.²⁰

2.3.2 Ingen registrering

Det går inte att registrera vare sig upprättandet eller ikraftträdandet av en framtidsfullmakt. Framtidsfullmakten är istället tänkt att ges till fullmaktshavaren som förvarar den tills den ska träda i kraft. Meningarna kring detta var splittrande i remissyttrandena. Sveriges Kommuner och Landsting framförde å ena sidan att det inte tidigare varit ett problem att ordinära fullmakter inte registrerats. De poängterade även att det är fullmaktshavaren som är ansvarig för att bevisa framtidsfullmaktens giltighet för tredje man, exempelvis med ett läkarintyg som intygar fullmaktsgivarens beslutsförmåga varför det inte finns ett behov av registrering.²¹ Domstolsverket menar å andra sidan att läkarintyg kan vara svårtolkade för tredje man och att bedömningen gällande fullmaktsgivarens beslutsförmåga inte bör göras av enskilda.²² Sveriges Advokatsamfund föreslog att registrering av framtidsfullmaktens ikraftträdande tillsammans med ett läkarintyg vore önskvärt. Registreringsprocessen skulle sannolikt inte ta nämnvärt med tid. Att i samband med en registrering kräva ett läkarintyg skulle öka rättssäkerheten för fullmaktsgivaren och minska risken för missbruk.²³

Vidare har det framförts att många individer som i dagsläget är beroende av godmanskap eller förvaltarskap inte har särskilt många anhöriga omkring sig. Av den anledningen kan det bli

---

²⁰ SOU 2004:112, s. 481.

²¹ Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2 f.

²² Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 1 f.

²³ Sveriges advokatsamfunds remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1.

svårigheter att meddela anhöriga kring framtidsfullmaktens existens och ikraftträdande.²⁴ Ett problem som kan uppstå till följd av att fullmaktsgivaren inte har anhöriga alternativt inte har god relation med sina anhöriga är att ett av kraven vid ikraftträdandet är att fullmaktshavaren ska meddela de anhöriga om att framtidsfullmakten trätt i kraft. Det är oklart hur det kommer förhålla sig i fall där fullmaktsgivaren inte har anhöriga att underrätta. Registrering av framtidsfullmakter hade till synes varit ett mer effektivt system.

Det har framförts att kostnaderna för det allmänna inte skulle vara proportionerliga mot nyttan som registrering skulle medföra. Framtidsfullmakter ska även vara ett mer fritt alternativ för den enskilde och registrering av ikraftträdande skulle få en mer byråkratisk karaktär som inte skulle vara önskvärd.²⁵ Bland annat Föreningen Sveriges Överförmyndare har dock framfört i sitt remissyttrande att det vore önskvärt med ett nationellt register över samtliga framtidsfullmakter för att någon form av ordning kring framtidsfullmakter ska kunna vidhållas. Eftersom människor flyttar kan det inte heller anses önskvärt att lägga registreringen på kommunal nivå då det blir svåröverskådligt.²⁶

2.3.3 Framtidsfullmaktshavarens närvaro

Det har framfört åsikter kring att fullmaktshavarens närvaro vid upprättandet av en framtidsfullmakt bör regleras. I den nuvarande lagstiftningen berörs detta inte alls. En risk som finns med att fullmaktshavaren inte är medveten om att fullmaktsgivaren upprättat framtidsfullmakten är att denne möjligtvis inte heller är beredd att åta sig ett sådant uppdrag. Om så skulle vara fallet faller framtidsfullmakten eftersom LFF är av privaträttslig karaktär och således inte kan tvinga tredje man att åta sig ett uppdrag. Lagstiftaren menar att det givetvis är lämpligt att tillfråga en potentiell fullmaktshavare men att det inte är skäligt att en fullmaktshavare inte vid senare tillfället skulle kunna avsäga sig uppdraget.²⁷ Förvisso bör någon form av reglering angående att fullmaktshavaren snarast möjligt ska meddelas om

---

²⁴ Karlskrona kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 3.

²⁵ Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2 f.

²⁶ Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 f, Habo kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1, Kristianstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 och 3, Överförmyndarnämnden i Helsingborgs remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 f, Göteborgs stads remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 3, Karlstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2 f, Linköpings kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Malmö kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1, Mölndals kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1, Stockholms kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Strömstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 och Uppsala kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

²⁷ Prop. 2016/17:30, s. 33.

eventuellt tilltänkta åtgärder. Å andra sidan är lagstiftarens poäng att fullmaktshavarens rätt inte kan inskränkas på så sätt att denne inte får avsäga sig uppdraget också befogad.

2.4 *Ikraftträdande av framtidsfullmakter*

2.4.1 **Bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsförmåga**

Då framtidsfullmakten ska träda i kraft är det fullmaktshavaren som får ta ett beslut om ikraftträdande om inte framtidsfullmakten reglerar att domstolsprövning krävs för ikraftträdande. Fullmaktshavarens bedömning ska grunda sig i huruvida fullmaktsgivarens tillstånd innebär beslutsoförmåga och är sådant att det utgör skäl att framtidsfullmakten anses ska träda i kraft, 9 § 2 st LFF. Eftersom fullmaktshavaren är ansvarig för att framtidsfullmakten inte träder i kraft felaktigt bör denne se till att erforderlig information kring fullmaktsgivarens hälsotillstånd finns. Möjligtvis kan en tänka sig att beslutsoförmåga bör kunna anses infunnit sig när fullmaktsgivaren inte har förmåga att självständigt överväga konsekvenser av ett beslut eller uttrycka sin åsikt rörande frågan.²⁸ Bedömningen kan göras genom kontakt med fullmaktsgivaren men även med anhöriga och eventuell vårdpersonal. Då fullmaktshavaren i många fall antas komma vara en anhörig ansågs det att informationen kring fullmaktsgivarens hälsotillstånd inte kommer vara särskilt komplicerad i praktiken.²⁹ Domstolsverket ansåg dock med anledning av att fullmaktshavaren ofta kommer vara en anhörig att fullmaktshavaren kan dröja med att ta ett beslut om ikraftträdande av framtidsfullmakten. Orsaken till det kan antas vara den anhöriges respekt för fullmaktsgivarens integritet och värdighet. Domstolsverket ifrågasätter därav ifall LFF verkligen blir ett tillfredsställande komplement till systemet med godmanskap.³⁰

Vidare är det möjligt att fullmaktsgivarens beslutsoförmåga inträder vid olika tidpunkter för olika delar av framtidsfullmakten varför det kan bli svårbedömt och svårt att överblicka för fullmaktshavaren när framtidsfullmakten faktiskt bör träda i kraft.³¹ Föreningen Sveriges Överförmyndare föreslår även i sitt remissyttrande att det vore en god idé att lagstifta angående en skyldighet för fullmaktshavaren att ta del av sekretessbelagda medicinska dokument eller i vart fall ett utlåtande från läkare som gör en liknande bedömning som vid

---

²⁸ Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2 f.

²⁹ SOU 2004:112, s. 45.

³⁰ Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 1.

³¹ Göta Hovrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

godmanskap och förvaltarskap. Orsaken till det är delvis för att kunna göra bedömningen kring huruvida framtidsfullmakten ska träda i kraft eller ej men även i syfte att kunna uppvisa för tredje man i samband med att framtidsfullmakten ska användas.³² Ett läkarintyg som visar på den enskildes beslutsoförmåga kan givetvis ge en fingervisning om att fullmaktsgivaren inte längre är kapabel till att sörja för sina angelägenheter. Det måste dock poängteras att det även för läkare kan vara svårt att bedöma huruvida den enskilde är beslutsoförmögen eller ej.³³

Sveriges advokatsamfund ansåg inte att det var lämpligt för fullmaktshavaren att själv bedöma huruvida en framtidsfullmakt trätt i kraft då denne kan anses ha ett egenintresse i frågan. Det föreslogs istället att ÖFN skulle vara behöriga att pröva ikraftträdandet då de är opartiska i frågan samt har erfarenhet har liknande prövningar.³⁴ Domstolsverket yttrade att de ansåg att det var olämpligt att låta fullmaktshavaren vara den som ska bedöma när framtidsfullmakten ska träda i kraft. De menar att bedömningen är för svår för en enskild att göra och att bedömningen därav lämpligast ska läggas på myndighetsnivå. Frågan om fullmaktsgivarens beslutsoförmåga kan tänkas vara otroligt känslig och att det för fullmaktsgivaren troligtvis inte är särskilt lätt att erkänna när en beslutsoförmåga inträffar. Av den anledningen kan det tänkas att fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren kan hamna i tvist rörande ikraftträdandet.³⁵

2.4.2 Processen för ikraftträdandet av framtidsfullmakter

I framtidsfullmakten finns möjlighet att ange om en tingsrätt behöver pröva när framtidsfullmakten ska träda i kraft. Om en sådan reglering finns i framtidsfullmakten är i det fullmaktshavaren som ansöker hos tingsrätten om att framtidsfullmakten ska träda i kraft enligt 11 § LFF. Ansökan ska göras hos den tingsrätt där fullmaktsgivaren är folkbokförd. Vid ansökan måste då framtidsfullmakten inges i original eller bestyrkt kopia samt kontaktuppgifter till fullmaktsgivaren och dennes anhöriga för att tingsrätten ska kunna fatta beslut enligt 12 § LFF. Svea Hovrätt framförde att det i processen bör tas in de anhörigas

---

³² Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 4, Göteborgs stads remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Malmö kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Strömstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Uppsala kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 4 och Skellefteå tingsrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

³³ Svenska Läkaresällskapet Ju2004/11390/L2, s. 2.

³⁴ Sveriges advokatsamfunds remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 3.

³⁵ Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 1.

åsikter genom att de får tillfälle att yttra sig. De menar att det när det rör godmanskap och förvaltare kan finnas olika åsikter kring ställföreträdarskap och därmed även lär beröra framtidfullmaktens ikraftträdande. De anhörigas åsikter bör även tillmätas särskild vikt eftersom den enskilde fullmaktsgivaren sannolikt lär ha en begränsad möjlighet att yttra sig.³⁶

För att framtidfullmakten ska kunna träda i kraft krävs att formkraven som finns uppställda i LFF ska vara uppfyllda, 9 § 1 st LFF. Om fullmaktshavaren bedömt att framtidfullmakten har trätt i kraft är denne skyldig att underrätta både fullmaktsgivaren och anhöriga till fullmaktsgivaren. Om en granskare utsetts vid utställandet av framtidfullmakten ska även granskaren underrättas om att fullmakten trätt i kraft och vad den omfattar, 10 § LFF.

Domstolsverket lyfter även fram att ansökningsavgifter i ärenden såsom framtidfullmakter inte torde vara lämpligt.³⁷ Tingsrätten ska som huvudregel vid beslut i sådana fall begära in läkarintyg kring fullmaktsgivarens hälsotillstånd om det inte är uppenbart obehövligt för att kunna bedöma om fullmaktsgivaren är ur stånd att själv sörja om sina angelägenheter som i annat fall omfattas av fullmakten, 13 § LFF. Fullmaktsgivaren, om denne är förmögen att göra detta, måste ges tillfälle att yttra sig över huruvida framtidfullmakten ska träda i kraft eller ej. Detsamma gäller dennes anhöriga samt ÖFN enligt 13 § 2 st LFF. En ansökan hos tingsrätten är dock inte utgångspunkten då framtidfullmakterna utformats med en mer privaträttslig karaktär vilket i sig är skäl att ifrågasätta rättssäkerheten kring ikraftträdandet av fullmakten. Svea Hovrätt lyfte fram att många troligtvis kommer vilja ha möjlighet att ansöka hos tingsrätten om ikraftträdande i syfte att använda som bevis för tredje man att framtidfullmakten faktiskt trätt i kraft.³⁸

Fullmaktsgivaren förlorar inte sin rättshandlingsförmåga på grund av att framtidfullmakten träder i kraft. Det är dock inte osannolikt att den enskilde ändå mister sin rättshandlingsförmåga i nära anslutning till detta då det inte längre kan anses att denne kan ingå bindande rättshandlingar om dennes psykiska tillstånd är sådant att denne inte förstår innebörden av handlandet. Den enskildes eventuella åtaganden som vårdnadshavare eller förmyndare ska inte heller påverkas av att en framtidfullmakt träder i kraft.³⁹ Om

---

³⁶ Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

³⁷ Domstolsverkets remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1.

³⁸ Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 3.

³⁹ Prop. 2016/17:30, s. 27.

fullmaktsgivaren är vårdnadshavare för barn ska det alltså inte påverkas av att framtidsfullmakten börjar gälla till följd av beslutsoförmåga.

2.4.3 Hinder för framtidsfullmaktens ikraftträdande

Som tidigare nämnt får inte en framtidsfullmakt verkan om godmanskap eller förvaltarskap istället träder i kraft. Ett befintligt legalt ställföreträdarskap innebär att en framtidsfullmakt förhindras från att träda i kraft. Detta berör de delar som har ett annat ställföreträdarskap och behöver inte i sig innebära att hela framtidsfullmakten förlorar sin verkan. I det fall en viss behörighet omfattas av det legala ställföreträdarskapet förlorar framtidsfullmakten således sin verkan i denna del.⁴⁰ I det fall en god man exempelvis utses med uppgiften att sörja för personliga angelägenheter kan alltså en framtidsfullmakt ändå ha full verkan vad avser de ekonomiska angelägenheterna och bevaka rätt. Detta gäller givetvis även om ett godmanskap hade avsett ekonomiska delar.⁴¹ Framtidsfullmakter är således ett alternativ till regleringen om god man och förvaltare.⁴²

I och med att ingen registrering av framtidsfullmakter finns är det dock möjligt att ett förfarande för att förordna god man eller förvaltare inlemts trots att en framtidsfullmakt redan finns. Eftersom fullmaktshavaren förutsätts ha en nära relation med fullmaktsgivaren lär det dock inte vara särskilt vanligt att ett sådant förfarande inleds då en framtidsfullmakt finns. Vid domstolens prövning av förordnande av ställföreträdare är det dock möjligt att det i sådana fall tas hänsyn till framtidsfullmakten och huruvida fullmaktshavaren istället kan tillgodose den enskildes behov.

2.5 Fullmaktshavarens behörighet

2.5.1 Behörighet för fullmaktshavare

En framtidsfullmakt får innehålla både ekonomiska och personliga angelägenheter som tillhör den enskilde som fullmaktsgivare, 2 § LFF. Ekonomiska angelägenheter är främst tänkt att omfatta förvaltning av egendom såsom det fungerar i godmanskaps- och förvaltarskapsärenden. Det kan till exempel innebära betalning av räkningar, försäljning av egendom, placering av fullmaktsgivarens pengar i fonder eller andra typer av uppgifter som

---

⁴⁰ Prop. 2016/17:30, s. 63.

⁴¹ SOU 2004:112, s. 484.

⁴² Prop. 2016/17:30, s. 1.

berör den enskildes ekonomi.⁴³ Fullmaktshavaren har även rätt att ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen, deklarerera till skatteverket samt ingå avtal med bindande verkan.⁴⁴

De personliga angelägenheterna som avses innebär huvudsakligen att fullmaktsgivaren får ta del av de medel som finns och att dennes omsorgsbehov tillfredsställs. Exempelvis genom att fullmaktshavaren får ta del av de tillgångar som finns på ett bra sätt samt att det ordnas med personlig omvårdnad i den utsträckning som krävs. Fullmaktshavarens ansvar omfattar dock inte att utföra den faktiska omsorgen men att se till att åtgärder vidtas i syfte att den enskilde får den hjälp som behövs. Det anses som lämpligt att en framtidsfullmakt omfattar både personliga och ekonomiska angelägenheter och inte endast en av dessa med anledning av att många åtgärder som fullmaktshavaren måste vidta i den enskildes intressen kan vara svårbedömda rörande vilken av kategorierna som åtgärden faller inom. I många fall kan det även vara så att en åtgärd berör båda angelägenheterna, ett exempel som ges är i det fall fullmaktsgivaren behöver flytta till ett äldreboende. I sådana fall är själva ansökan hos socialnämnden om bistånd att anse som en personlig angelägenhet och åtgärderna när hyreskontraktet ingås är av ekonomisk karaktär.⁴⁵

2.5.2 Undantagna behörigheter för fullmaktshavare

Fullmaktshavaren får som tidigare nämnt inte vidta åtgärder som berör hälso- och sjukvårdsfrågor, 2 § 2 st. LFF. Bland annat Sveriges Kommuner och Landsting ansåg i sitt remissyttrande att fullmaktshavaren borde få agera i fullmaktsgivarens intresse i dessa frågor då det finns ett behov från samhällets sida att kunna bestämma vem som får ta beslut å ens vägnar i hälso- och sjukvårdsfrågor som redan är ett känsligt ämne.⁴⁶ Regeringen ansåg dock att det i vart fall tills vidare bör undantas från fullmaktshavarens behörighet.⁴⁷ Det tillsattes en utredning för att utreda ifall det kan vara lämpligt att införa framtidsfullmakter som avser dessa frågor. Utgångspunkten i den utredningen var den enskildes integritet och självbestämmande, precis som vid den nuvarande utformningen av LFF. Utredningen har dock inte lett till ny lagstiftning eller vidare utredning ännu.⁴⁸

---

⁴³ Prop. 2016/17:30, s. 28 f.

⁴⁴ Ibid, s. 30.

⁴⁵ Ibid, s. 28 f.

⁴⁶ Sveriges kommuner och landstings remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2, Hovrätten för Nedre Norrlands remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 4 och Örebro kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 4 f.

⁴⁷ Prop. 2016/17:30, s. 29 f.

⁴⁸ SOU 2015:80, s. 26.

Det är dock viktigt att förtydliga att kontakter med hälso- och sjukvård ändå får skötas av fullmaktshavaren och att begränsningen endast avser ställningstaganden för den enskilde. I vissa fall kan det dock tänkas bli problematisk eller i vart fall svårbedömt vad som ska anses som hälso- och sjukvård. Det går att argumentera för att vissa åtgärder för att säkerställa att den enskildes hjälpbehov tillgodoses kan gå in i hälso- och sjukvårdens område. God man och förvaltare har heller inte möjlighet att agera inom ramen för hälso- och sjukvård och den utgångspunkten ska gälla även för fullmaktshavaren.⁴⁹

Föreningen Sveriges Överförmyndare framförde att det finns ett behov för den enskilde att kunna förordna någon genom en framtidsfullmakt såsom behörig att ansvara för fullmaktsgivarens hälso- och sjukvårdsfrågor. De menar att gode män och förvaltare i dagsläget ofta går utanför sin behörighet i dessa frågor eftersom det inte finns något annat alternativ kring beslutsfattande i frågan. De menade även att det vore skäligt att om ingen utsedd person finns för att besluta kring hälso- och sjukvårdsrelaterade frågor borde nära anhöriga få besluta.⁵⁰ Det lämpligaste skulle vara att anhöriga har möjlighet att ta beslut kring vilken vård som krävs för den enskilde och det finns ett behov av att reglera denna fråga för att göra det möjligt för de anhöriga att tillvarata den enskildes intressen i i frågor som i vart fall rör den dagliga omvårdnaden.⁵¹

Fullmaktshavaren får heller inte företräda fullmaktsgivaren i frågor som anses beröra utpräglade personliga frågor, 2 § 2 st. LFF. Sådana frågor definieras i 12 kap. 2 § 3 st. FB och berör ingående av äktenskap, upprättande av testamente eller andra frågor av liknande karaktär. Vad som kan anses vara en fråga av utpräglad personlig karaktär måste bedömas i varje enskilt fall med hänsyn till hur regleringen av denna specifika fråga ser ut. Sådant som måste tas hänsyn till är bland annat möjligheten för annan än fullmaktsgivaren att ingå rättshandlingen i fullmaktsgivarens ställe.⁵² Fullmaktshavaren är dock inte förhindrad från att bistå fullmaktsgivaren med kontakter som krävs i den särskilda frågan, exempelvis med myndigheter.⁵³

---

⁴⁹ Prop. 2016/17:30, s. 29.

⁵⁰ Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 6.

⁵¹ Justitieombudsmannens remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 3.

⁵² Prop. 2016/17:30, s. 135.

⁵³ Ibid, s. 30.

2.5.3 Behörighet vid fullmaktsgivarens död

Framtidsfullmakten upphör inte att gälla i det fall fullmaktsgivaren avlider om det inte föreligger särskilda omständigheter som gör att framtidsfullmakten då ska upphöra att gälla, 28 § LFF. Syftet med detta torde vara att fullmaktshavaren ska kunna avsluta eventuella rättshandlingar som redan är påbörjade. De lär således vara gällande även mot dödsboet såvida det inte föreligger några särskilda omständigheter som kan föranleda att rättshandlingarna inte ska vara gällande, 21 § AvtL. Denna reglering gäller även i fall där fullmaktsgivaren går i konkurs eller en förvaltare blir förordnad.

Förutsättningen för att framtidsfullmakten ska fortsätta verka är att den trätt i kraft redan innan fullmaktsgivarens dödsfall. Fullmaktshavarens uppdrag innefattar därmed att den egendom som den enskilde hade ska bibehållas till dess att förvaltning av dödsboet kan träda in. Skillnaden mot i det fall fullmaktsgivaren går i konkurs är att de rättshandlingar som fullmaktshavaren vidtar får samma verkan som att fullmaktsgivaren hade vidtagit dem, 23 § AvtL. Därmed förlorar framtidsfullmakten sin verkan vid samma tidpunkt som ett konkursbeslut tas.⁵⁴ Med anledning av att framtidsfullmakten inte förlorar sin verkan i samband med att fullmaktsgivaren avlider torde det dock kunna skrivas in i framtidsfullmakten vid upprättandet om det är så att fullmaktsgivaren önskar att den förlorar hela sin verkan vid dödsfall.

2.6 Granskningsinstitut samt upphörande av framtidsfullmakter

2.6.1 Granskning av framtidsfullmakter

Då framtidsfullmakten upprättas får det i den utses en granskare som ska granska fullmaktshavarens förvaltande av de angelägenheter som framtidsfullmakten reglerar, 23 § 1 st. LFF. En vald granskare eller tillsyn från ÖFN är en möjlighet att ange i framtidsfullmakten för att fullmaktshavarens förvaltning ska kunna granskas. I annat fall kan granskning påkallas hos ÖFN av nära anhöriga till fullmaktsgivaren för att på så sätt se till att det inte förekommer några allvarliga brister. I verkligheten går det dock att ifrågasätta hur ofta en granskning faktiskt kommer att bli aktuell då fullmaktshavaren kan antas komma att vara anhörig till fullmaktsgivaren. I det fall den valda granskaren sedan begär det är fullmaktshavaren skyldig att redovisa sitt uppdrag enligt 23 § 2 st. LFF.

---

⁵⁴ Prop. 2016/17:30, s. 131.

En problematik som kan uppstå är ÖFN:s begränsade insyn i den enskildes förhållanden på så sätt att de vid godmanskap och förvaltarskap har en skyldighet att granska att den enskildes tillgångar används till dennes egen nytta. Vid framtidsfullmakter lär ÖFN inte ha den behövliga bakgrundsinformationen som i övrigt hade krävts för att på ett tillfredsställande sätt kunna bedriva tillsyn och granskning som hade skett vid godmanskap och förvaltarskap.⁵⁵ Arbetsbördan för ÖFN skulle därmed också öka väsentligt om ÖFN skulle bli ansvariga för att utöva kontroll och granskning och således behöva inhämta information om alla fullmaktsgivares förhållanden.⁵⁶ Många gånger är det även möjligt att ÖFN inte vet att en framtidsfullmakt har trätt i kraft och av den anledningen är det omöjligt för ÖFN att granska åtgärder som vidtagits genom en framtidsfullmakt om ingen anhörig anmäler brister i fullmaktshavarens agerande.

Registrering av framtidsfullmakter föreslås av Domstolsverket som en lösning på det problemet och den enskilde fullmaktsgivaren skulle därmed kunna skyddas från missbruk i större utsträckning.⁵⁷ Föreningen Sveriges Överförmyndare ansåg även att ÖFN på eget bevåg borde ha behörighet att kräva upplysningar och redovisning gällande de angelägenheter som framtidsfullmakten reglerar från fullmaktshavaren.⁵⁸ Förvisso kan det anses såsom att den enskildes önskan genom en framtidsfullmakt är att undanta myndigheters inblandning i privatekonomiska frågor och personliga förhållanden. Att då lagstadga en rätt för en myndighet att granska kan anses gå emot den enskildes självbestämmande.⁵⁹ I det stora hela torde skyddsbehovet av den enskilde mot missbruk anses väga tyngre än självbestämmanderätten.

Om en granskare inte utses i framtidsfullmakten har istället fullmaktsgivarens make, sambo eller de närmsta släktingarna rätt att begära att fullmaktshavaren lämnar redovisning för uppdraget vilket inte behöver lämnas oftare än en gång per år, 24 § LFF. Även ÖFN har rätt att begära att fullmaktshavaren redovisar sitt uppdrag och vilka åtgärder som är vidtagna samt information om fullmaktsförhållandet, 25 § LFF. En möjlig tanke är även att det borde införas

---

⁵⁵ Norrköpings kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 och Ystad-Sjöbo Överförmyndarnämnds remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1.

⁵⁶ Melleruds kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 3.

⁵⁷ Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

⁵⁸ Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 5.

⁵⁹ Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 7.

en möjlighet för ÖFN att belägga fullmaktshavaren med sanktioner om erforderlig redovisning inte kan visas i likhet med systemet för gode män och förvaltare.⁶⁰ Risken med ett sådant system torde dock vara att den privaträttsliga karaktär som framtidsfullmakter fått blir inskränkt och att det kan bli svårt att få någon att vilja ställa upp som fullmaktshavare varför framtidsfullmakternas syfte skulle kunna gå förlorat.

26 § LFF reglerar att ÖFN är de som har behörighet att besluta att framtidsfullmakten inte längre är giltig eller inte får brukas i vissa delar. För att detta ska få beslutas om ska fullmaktshavaren gjort sig skyldig till allvarlig försummelse eller missbruk. Det kan även röra sig om att fullmaktshavaren inte är förmögen att agera i fullmaktsgivarens intressen. Ett sådant beslut får överklagas till tingsrätten som även är behörig att besluta ifall en framtidsfullmakt har trätt i kraft eller inte. Det råder dock oklarhet i hur ÖFN är tänkt att komma till ett sådant beslut. Det torde dock vara lämpligt att anhöriga kan ansöka hos ÖFN om att framtidsfullmakten inte ska få brukas av fullmaktshavaren.⁶¹

2.6.2 Upphörande av framtidsfullmaktens giltighet

Som tidigare nämnts får en framtidsfullmakt inte göras oåterkallelig enligt 6 § LFF. AvtL reglerar återkallelser av en framtidsfullmakt enligt 8 § LFF varför det måste utredas vad som gäller enligt AvtL. Enligt 16 § AvtL ska en fullmakt som är skriftligen i förvar hos fullmaktshavaren återkallas genom att handlingen tas tillbaka eller förstörs. Detta bygger på att fullmaktshavaren återlämnar fullmakten till fullmaktsgivaren. 17 § AvtL reglerar även att om en fullmakt som avses i 16 § AvtL inte kan återlämnas på grund av att den är förlorad eller inte kan återlämnas utan dröjsmål och fullmaktsgivaren kan visa sannolika skäl för detta ska handlingen förklaras kraftlös. Enligt 17 § 2 st. AvtL ska en sådan ansökan göras hos tingsrätten där fullmaktsgivaren bor. Tingsrätten ska då även kungöra via post- och inrikes tidningar att framtidsfullmakten inte längre är giltig.

En granskare som i framtidsfullmakten är vald enligt 23 § LFF har rätten att återkalla en framtidsfullmakt enligt 8 § 2 st. LFF. Granskaren har dock rätt att återkalla framtidsfullmakten först när den trätt i kraft eftersom granskaren innan ikraftträdandet inte har

---

⁶⁰ Vadstena kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2 f.

⁶¹ Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

någon behörighet att agera i fullmaktsgivarens intressen.⁶² Detta är ännu ett skyddsnät för att skydda fullmaktsgivaren från missbruk.

Det har i remissyttrandet från Skellefteå tingsrätt angetts att den enskilde torde ha möjlighet att återkalla en framtidsfullmakt såtillvida den enskilde har tillräcklig rättshandlingsförmåga för att ingå rättshandlingar. Risken den enskilde står inför är då att behöva bedriva en process i domstol för att bevisa sin rättshandlingsförmåga för att i sin tur kunna återkalla en framtidsfullmakt.⁶³ Jag anser att denna oro är motiverad då den enskilde måste kunna ges största möjliga utrymme att återkalla en framtidsfullmakt. Det framförs vidare att såvida fullmaktsgivaren är beslutsförmögen torde en återkallelse inte vara ett problem eftersom framtidsfullmakten oavsett inte får göras oåterkallelig. Det antas att relationen mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren ska vara så stark att det sällan kommer bli tvistigt huruvida en giltig återkallelse har gjorts. Till synes gäller det att när en framtidsfullmakt trätt i kraft och fullmaktsgivaren är beslutsoförmögen kan framtidsfullmakten inte längre återkallas av den enskilde.⁶⁴

3 Godmanskap, förvaltare och ordinära fullmakter

3.1 Legala ställföreträdare som rättsinstitut

Grunden till legala ställföreträdare kommer från lagen om förmyndarskap som trädde i kraft 1924. Det är också där motiven till ställföreträdarskap som institut i svensk rätt återfinns.⁶⁵ 1994 skedde en reform av ställföreträdare gällande gode män, förmyndare och förvaltare som trädde i kraft 1995.⁶⁶ 2004 kom ett betänkande för att bland annat granska den tidigare reformen. Förändringar som avsåg kontroll och tillsyn föreslogs men även att gode män skulle ha möjlighet att företräda den enskilde i frågor som rörde hälso- och sjukvård. Redan här ansågs även att ett behov av framtidsfullmakter fanns.⁶⁷

---

⁶² Prop. 2016/17:30, s. 115.

⁶³ Skellefteå tingsrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2 och prop. 2016/17:30, s. 51.

⁶⁴ Prop. 2016/17:30, s. 52 f.

⁶⁵ Förslag till lag om förmyndarskap m.m., angivet den 30 september 1921.

⁶⁶ SOU 1988:40 och prop. 1993/94:251.

⁶⁷ SOU 2004:112.

3.2 Godmanskap

Förordnande av god man ska förordnas av domstol och bygga på strikta grunder. Förutsättningen för förordnande av god man är att den enskilde har drabbats av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller annat liknande förhållande och därav inte längre är i stånd att själv ansvara för sina angelägenheter. Den enskilde ska därmed behöva hjälp att förvalta sin egendom, sörja för sin person eller bevaka sin rätt. I sådana fall den enskildes behov inte kan tillgodoses på ett mindre inskränkande sätt får därmed god man förordnas. För att tingsrätten ska kunna förordna en god man måste det finnas samtycke från den enskilde om denne är i stånd att ge sådant, enligt 11 kap. 4 § FB. I det fall samtycke inte kan inhämtas från den enskilde måste ett läkarintyg styrka det. Frågan om förordnande av godmanskap får tas upp av rätten utan ansökan men i praktiken görs ansökan om godmanskap av ÖFN, anhöriga eller sjukhus.⁶⁸ Initiativrätt till ansökan om förordnande av god man har den enskilde själv om denne fyllt 16 år, make, sambo, andra anhöriga, framtidsfullmaktshavare och ÖFN, 11 kap. 15 § FB.

Ett godmanskap ska vara så begränsat som möjligt för att inte göra större intrång i den enskildes integritet än nödvändigt.⁶⁹ Principen om att inte inskränka den enskildes integritet ska därmed tas hänsyn till och i vissa fall skulle till exempel hjälpbehovet kunna tas omhand med hjälp av fullmakter eller andra typer av uppdrag.⁷⁰ Högsta domstolen (HD) uttalade att i det fall en enskild förvisso ansågs förmögen att utfärda en fullmakt men saknade förmåga att instruera alternativt övervaka fullmaktshavaren fanns det skäl att förordna god man. Den grundläggande tanken om att de ingripande åtgärder som vidtas måste vara verkligt motiverat kvarstår sålunda.⁷¹

Enligt 11 kap. 5 § FB förlorar inte den enskilde sin rättshandlingsförmåga då ett godmanskap förordnas. Den gode mannen ska även rådgöra med den enskilde angående större beslut som ska tas, detta gäller då inte vardagliga handlingar som normalt ingår i uppdraget som god man. Rättshandlingar som är av större slag som en god man vidtagit utan att rådgjort med enskilde är inte bindande mot den enskilde. Den gode mannen har även ett skadeståndsansvar i de fall skada uppstår för tredje man, 11 kap. 6 § FB.

---

⁶⁸ Walin & Vängby, 2010, kommentaren till 11 kap. 4 § FB.

⁶⁹ Prop. 1987/88:124, s. 139.

⁷⁰ Walin & Vängby, 2010, kommentaren till 11 kap. 4 § & 7 § FB.

⁷¹ NJA 2015 s. 851.

3.3 Förvaltarskap

Ett förordnande av förvaltare ska göras av domstol enligt 11 kap. 7 § FB. Ett sådant förordnande är än mer ingripande än ett förordnande om godmanskap och kan förordnas mot den enskildes vilja. Att det därmed rör sig om en än större inskränkning av den enskildes integritet är ofrånkomligt. Detta rör sig om en tvångsåtgärd mot den enskilde när denne är ur stånd att sörja för sin person, förvalta sin egendom eller bevaka sin rätt. Förvaltarskap ska förordnas då godmanskap inte anses vara tillräckligt eller den enskilde inte samtycker till att god man förordnas.

För att det ska finnas skäl att förordna en förvaltare ska den enskilde vara ut stånd att sörja för sin person, förvalta sin egendom eller bevaka sin rätt. Orsaken till det ska vara sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande. Ett liknande förhållande skulle exempelvis kunna vara missbruksproblematik hos den enskilde som av den anledningen inte kan ansvara för sina angelägenheter. Sätillvida den enskilde anses ha samma hjälpbehov som i det fall ett sjukdomstillstånd istället hade inträffat kan ett förordnande anses vara behövligt. Förvaltarskap kan förordnas i det fall ett godmanskap inte är tillräckligt för att möta den enskildes hjälpbehov och det inte heller går att möta hjälpbehovet på ett mindre ingripande vis, 11 kap. 7 § 2 st. FB.⁷²

Ansökningsförfarandet hos domstolen samt initiativrätten regleras av samma paragrafer som vid ansökan om godmanskap. Då en ansökan om förvaltarskap görs har även en för tillfället förordnad god man rätt att ansöka för den enskilde.⁷³ För att domstolen ska kunna förordna förvaltarskap krävs inte den enskildes samtycke som det gör vid godmanskap. Den enskilde förlorar även hela sin rättshandlingsförmåga inom ramen för vad förvaltarskapet avser, 11 kap. 9 § FB. Den förvaltare som blir förordnad har därmed rådighet att ensam företa de rättshandlingar denne finner lämpliga för den enskildes räkning. När förvaltaren utses ska denne ha lämpliga kunskaper inom ämnet för att på ett tillfredsställande sätt sörja för den enskilde, 11 kap. 12 § FB.

---

⁷² Prop. 1987/88:124, s. 229 ff.

⁷³ Walin & Vängby, 2010, 1-13 kap, kommentaren till 11 kap. 15 § FB.

3.4 *Lämplighet för god man och förvaltare*

11 kap. 12 § FB uppställer de lämplighetsrekvisit som gäller för god man och förvaltare. Personen som förordnas ska vara rättrådig, erfaren och en i övrigt lämplig person för uppdraget som sådant. En kontroll av den potentiella gode mannen eller förvaltaren ska göras om lämplighet i det stora hela men även en kontroll av dennes belastningsregister samt register hos kronofogdemyndigheten bör i normalfallet ske. Att den potentiella ställföreträdaren är anhörig förändrar inte det kravet på kontroll innan förordnande. Arbetsbelastningen hos den tilltänkta ställföreträdaren bör granskas för att säkerställa att denne inte kommer missköta uppdraget på grund av alltför många andra uppdrag. Det kan tilläggas att gode män och förvaltare har rätt till skäligt arvode för det arbete som läggs ner på uppdraget där ÖFN fattar beslut om vilket arvode som ska utgå, 12 kap. 16 § FB.

Som huvudregel ska en ställföreträdare som önskas av den enskilde förordnas förutsatt att den personen är lämplig för uppdraget, 11 kap. 12 § 1 st. FB. Även i sådana fall den enskilde själv lämnar önskemål om vem som ska utses till god man har det konstaterats att denne ändå måste uppfylla de krav som ställs om lämplighet för att kunna förordnas.⁷⁴ Bestämmelsen ger snarare den enskilde möjlighet att själv påverka utfallet av förordnandet men det är med det sagt ingen absolut rättighet att få den som önskas om denne inte finns lämplig. Lämpligheten måste prövas i varje enskilt fall och ställföreträdaren måste vara lämplig i förhållande till den enskildes behov. Om den enskilde till exempel innehar stora andelar aktier kan det ställas krav på att ställföreträdaren då också har särskild kunskap inom området för att kunna tillgodose den enskildes behov och på ett tillfredsställande sätt fullgöra uppdraget.⁷⁵

Trots att en nära relation till den enskilde kan vara till fördel är det ingen garanti för ett förordnande. Oenighet inom familjen kan anses utgöra skäl för att inte förordna någon av dem då det snarare kan leda till fler problem i praktiken.⁷⁶ Lämpligheten omfattar även att ställföreträdaren inte får ha motstående intressen för att kunna företräda huvudmannen efter bästa förmåga. Således omfattas en reglering om jäv för att den enskilde ska skyddas från

---

⁷⁴ Prop. 2013/14:225, s. 44.

⁷⁵ NJA 1991 s. 545 och NJA 1980 s. 171.

⁷⁶ NJA 1980 s. 171.

missbruk hos ställföreträdaren.⁷⁷ Det är givetvis en ytterst relevant fråga särskilt då det gäller ställföreträdarskap som är ett intrång i den enskildes självbestämmande och integritet.

3.5 Behörighet för god man och förvaltare

Uppdraget som god man omfattar att ta vardagliga beslut om den enskildes angelägenheter, det ska dock poängteras att endast beslut av en vardaglig karaktär får fattas utan att rådgöra med den enskilde. Då det rör sig om större beslut ska den enskildes rådgöras med. Det finns en reglering om gåvor i 14 kap. 12 § FB. En avvägning ska göras huruvida den enskilde har möjlighet att lämna gåvor utifrån dennes ekonomiska situation. Om en god man har vidtagit åtgärder utan att ha rådgjort med den enskilde kan det innebära att handlingen inte är bindande alternativt att den gode mannen har skadeståndsskyldighet för skador som åsamkats, 11 kap. 5 § FB.

Enligt 11 kap. 5 § FB är den rättshandling som en god man vidtar utanför sitt förordnande inte att anse som bindande för den enskilde. En åtgärd som vidtagits utan samtycke omfattas även av att det inte ska vara bindande för den enskilde. Om den enskilde inte kunnat lämna samtycke med hänsyn till sitt tillstånd ska däremot rättshandlingen anses som bindande trots avsaknaden av samtycke. Detsamma gäller i det fall beslutet är av vardaglig karaktär som den gode mannen i vanliga fall får besluta kring men den enskilde uttryckligen ställt sig mot den specifika handlingen. Vidare regleras i 11 kap. 6 § FB att en god man har skadeståndsskyldighet gentemot tredje man om denne varit i god tro. Undantaget gäller i det fall det finns omständigheter som varken den gode mannen eller tredje man med fog kunde förutsätta då rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde.

Vissa frågor kräver samtycke från ÖFN innan ställföreträdaren får vidta åtgärder, oavsett vad den enskilde och dennes anhöriga har för åsikter i frågan. När det gäller förvärv eller överlåtelse av fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom får ställföreträdaren inte besluta i frågan utan samtycke från ÖFN. Detsamma gäller avtal om nyttjanderätt till egendom som inte rör sig om att hyra en bostadslägenhet. Inteckningar och uthyrning av fast egendom kräver också samtycke enligt 14 kap. 11 § FB. Ställföreträdare får inte besluta om att den enskildes inkomster ska användas för att hjälpa anhöriga eller andra som står den

---

⁷⁷ Prop. 1987/88:124, s. 173 f.

enskilde nära utan samtycke från ÖFN enligt 14 kap. 12 § FB. Sådana angelägenheter rör att ta lån för den enskildes räkning, eller någon annan handling som försätter den enskilde i skuld, ingå borgensförbindelser eller pantsätta den enskildes egendom enligt 14 kap. 13 § FB.

Om god man eller förvaltare har ingått ett avtal utan att ha inhämtat ÖFN:s samtycke trots att frågan hade krävt det ska motparten inte få frånträda avtalet om samtycke senare hämtas från ÖFN inom en månad, 12 kap. 10 § FB. Enligt 12 kap. 10 § FB ska det om samtycke inte lämnas avtalet återgå och parterna ska få tillbaka vad de avtalat om eller skälig ersättning för den skada som åsamkats, 9 kap. 7 § 1 st FB. Om förvaltaren eller god man ska ta större beslut om en förvaltningsåtgärd som har stor vikt ska samtycke inhämtas från ÖFN. Den enskildes närmast anhöriga måste dock ges tillfälle att yttra sig över frågan om inte särskilda omständigheter föreligger som gör att avsevärd tidsförlust skulle inträffa vid sådant inhämtande av yttrande, 16 kap. 9 § FB.

God man och förvaltare har inte rätt att besluta i frågor som rör den enskildes ingående av äktenskap, upprättande av testamente och andra frågor som har en utpräglad personlig karaktär, 12 kap. 2 § FB. Vid hanteringen av den enskildes tillgångar ska den gode mannen eller förvaltaren se till att den enskilde får ta del av sina medel i en skälig omfattning för att gynna dennes uppehälle och övrig nytta, 12 kap. 3–4 §§ FB. Ställföreträden är även skyldig att se till att de pengar som hör till den enskilde inte sammanblandas, 12 kap. 6 § FB.

3.6 Granskning och upphörande av godmanskap och förvaltarskap

Tillsyn av godmanskap och förvaltarskap sker av ÖFN, 12 kap 9 § 1 st. FB. ÖFN har även en skyldighet att utöva tillsynen enligt 16 kap. 1 § 1 st. FB. Gode män och förvaltare måste löpande föra anteckningar över förvaltningen och de åtgärder som vidtas för den enskildes räkning, 12 kap. 5 § FB och är skyldiga att lämna upplysningar till ÖFN om det begärs enligt 12 kap. 9 § 2 st. FB. Då god man eller förvaltare förordnas är ställföreträden även skyldig att upprätta en förteckning över den enskildes egendom som ska förvaltas, 14 kap. 1 § FB. God man och förvaltare är skyldiga att lämna redovisning till ÖFN i mars varje år som ska ligga till grund för granskningen, 14 kap. 15 § FB.

Vid tillsynen av gode mäns och förvaltares verksamhet ska ÖFN särskilt granska att den enskilde får ta del av sina tillgångar i en skälig omfattning, 16 kap. 1 § 2 st. FB. Det material

som ska ligga till grund för ÖFN:s granskning ska vara årsräkningar, förteckningar, sluträkningar och annat material som har lämnats angående förvaltningen. Granskningen medför även att ÖFN har rätt att gå igenom de handlingar som ställföreträdaren innehar om den enskilde avseende räkenskaper och andra värdehandlingar 16 kap. 3 § FB.

I de fall ÖFN finner att det är befogat att rikta kritik mot ställföreträdaren ska en anmärkning riktas mot denne som sedan ska ges tillfälle att yttra sig över frågan. Om yttrandet antingen inte inkommer eller inte är tillfredsställande har ÖFN möjlighet att anteckna anmärkningen alternativt pröva om någon åtgärd behöver vidtas eller om den gode mannen eller förvaltaren behöver entledigas enligt 16 kap. 5 § FB. Om en anmärkning skulle innebära en skadeståndsskyldighet för ställföreträdaren har denne möjlighet att väcka talan om frihet från skadeståndsskyldighet mot den enskilde, 16 kap. 6 § FB.

Godmanskap och förvaltarskap ska upphöra om den enskildes hjälpbehov förändrats så att god man eller förvaltare inte längre behövs, 11 kap. 19 § FB. Godmanskap ska även upphöra om den enskilde inte längre samtycker till godmanskap då samtycket är en förutsättning för att över huvud taget kunna förordna om god man. Det innebär i praktiken att när den enskilde själv begär att godmanskap ska upphöra ska då domstolen entlediga den gode mannen.⁷⁸ Domstolen borde dock istället kunna göra en prövning om förvaltarskap istället om hjälpbehovet ändå kvarstår och den enskilde inte längre samtycker till godmanskap. Rätten får själv bedöma vilken utredning som krävs för att kunna bedöma ifall ett ställföreträdarskap fortfarande behövs.⁷⁹ Det måste dock tas i beaktande att förvaltarskap är ännu mer ingripande mot den personliga integriteten än vad godmanskap är eftersom rättshandlingsförmågan helt upphör i och med ett förordnande om förvaltare. Beslutet angående upphörande av godmanskap och förvaltarskap fattas av domstol, 11 kap. 19 b § FB.

Både gode män och förvaltare kan själva begära att bli entledigade från sitt uppdrag och de ska då entledigas efter att domstol prövat saken, 11 kap. 19 § 2 st. FB. Ställföreträdaren har dock en skyldighet att fortsätta fullgöra sitt uppdrag till dess en ny ställföreträdare kunnat förordnas och påbörja uppdraget istället. I det fallet en enskild som har god man eller förvaltare avlider torde inte en prövning om entledigande av god man eller förvaltare vara

---

⁷⁸ RH 1990:67.

⁷⁹ Prop. 1987/88:124, s. 179.

aktuellt. Uppdraget som omfattar ekonomiska och personliga angelägenheter samt bevaka den enskildes rätt upphör i och med dödsfallet. Någon kan istället få i uppdrag att sörja för dödsboets intressen. Det räcker med att rätten antecknar att den enskilde avlidit och avskriver förordnandet.⁸⁰

3.7 Ordinära fullmakter

Syftet med ordinära fullmakter är att ge någon annan person behörighet att rättshandla åt en. Här krävs alltså ingen typ av lämplighetsprövning utan fullmaktsgivaren får själv välja fullmaktshavare efter eget gottfinnande. Ordinära fullmakter regleras i 2 kap. AvtL och portalparagrafen i 10 § AvtL reglerar att den enskilde fullmaktsgivaren är direkt bunden till tredje man för de rättshandlingar som fullmaktshavaren företar genom fullmakten inom sin behörighet. Om fullmaktshavaren agerat i strid mot särskilda instruktioner från fullmaktsgivaren är dock fullmaktsgivaren inte att anses som bunden mot tredje man utan fullmaktshavaren ska då stå ansvarig eftersom hen handlat utanför sin befogenhet, 11 § AvtL. Detta gäller dock bara om tredje man handlat i ond tro och således borde ha förstått att fullmaktshavaren handlade utanför vad som var tillåtet enligt fullmaktsgivaren. Om tredje man handlat i god tro blir därmed rättshandlingen bindande.

En ordinär fullmakt är oftast skriftlig och återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar den skriftliga handlingen, enligt 16 § AvtL. Fullmaktshavaren har därmed också en skyldighet att återlämna fullmakten om fullmaktsgivaren begär det. Behörigheten avser vad fullmaktshavaren kan och har makt att göra med fullmakten och är avsett för det yttre förhållandet mot tredje man och vilka handlingar som kan ingås med bindande verkan. Befogenheten avser däremot det interna förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren och reglerar vad fullmaktshavaren får lov att göra för fullmaktsgivaren.⁸¹

En fråga som rör ordinära fullmakter som uppkommit vid lagstiftningsarbetet till framtidsfullmakter är när de ordinära fullmakterna förlorar sin verkan. Rättsläget är till synes oklart vad gäller fullmaktens verkan i det fall fullmaktsgivaren inte kan kontrollera fullmaktshavarens handlingar.⁸² Det verkar dock som att utredarna i SOU 2004:112 samt Ds

---

⁸⁰ Prop. 1987/88:124, s. 179.

⁸¹ Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz, 2016, s. 167 ff.

⁸² Lagrådsremissen - Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträderskap för vuxna, s. 75.

2014:16 utgått från att en ordinär fullmakt förlorar sin verkan då den enskildes beslutsoförmåga inträder trots att frågan egentligen inte är ordentligt utredd eller prövad.⁸³ Ett antal remissinstanser föreslår i sina remissyttranden att det finns ett behov av att ordinära fullmakters verkan ska upphöra när fullmaktsgivaren förlorar sin rättshandlingsförmåga och är beslutsoförmögen. I dagsläget råder det konsensus om att så torde vara fallet men att det behöver fastslås en gång för alla eftersom rättsläget är oklart.

Argumenten som framförts är att då den enskilde, fullmaktsgivaren, förlorar sin rättshandlingsförmåga inte längre kan kontrollera fullmaktshavaren och således inte heller återkalla fullmakten. Av det skälet ska fullmakten upphöra att gälla eftersom kontrollen av den förloras.⁸⁴ Vissa menar å andra sidan att tolkningen av ordinära fullmakters giltighet ska vara upp till fullmaktsgivaren att särskilt reglera i en sådan att den ska upphöra att gälla vid beslutsoförmåga och om sådant inte finns angivet i fullmakten ska den fortsätta att gälla trots att fullmaktsgivaren förlorat förmåga att återkalla fullmakten.⁸⁵ Enligt min uppfattning skulle en sådan tillämpning vara olämplig och osäker då den enskilde inte länge har någon form av kontroll kring fullmaktshavarens agerande.

Det tycks således vara ett osäkert sätt att försöka använda de ordinära fullmakterna för att säkra upp för framtiden. Framtidsfullmakter är då det medel som inom svensk rätt istället skulle ersätta den funktionen med ett bättre resultat.

4 Skillnader mellan olika ställföreträdarskap

4.1 Lämplighet för olika ställföreträdarskap

Då god man och förvaltare ska förordnas måste domstolen granska lämpligheten hos den potentiella ställföreträdaren för att denne ska bedömas som lämplig för uppdraget. Då domstolen prövar framtidsfullmaktens ikraftträdande behöver ingen lämplighetsprövning göras eftersom den enskilde redan valt vem som ska åta sig uppdraget. En intressant aspekt är att i godmanskapsärenden där förordnandet bygger på samtycke från den enskilde och den enskilde har möjlighet att önska eller föreslå vem den önskar som god man måste domstolen

---

⁸³ Se exempelvis SOU 2004:112, s. 523 och Ds 2014:16, s. 26.

⁸⁴ Bland annat Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 4, Sveriges Landsting och Kommuners remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1, Göteborgs stads remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1 och Mölndals kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

⁸⁵ Skellefteå kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 3 f.

ändock göra en lämplighetsprövning för att den gode mannen ska kunna tillgodose den enskildes behov. Det blir egentligen samma princip som när en framtidsfullmakt ska träda i kraft kan tyckas och möjligtvis en onödig prövning från domstolens håll. Det är för all del ett större intrång i den enskildes integritet att förordna god man eller förvaltare men å andra sidan skrivs ofta framtidsfullmakter för att undkomma ett förordnande ifall den enskildes hälsotillstånd skulle bli sådant att ställföreträdare skulle behövas.

Åsikterna är delade kring att fullmaktshavaren inte behöver bedömas som lämplig för uppdraget. Förvisso ska lagstiftningen främja den enskildes självbestämmanderätt och dessutom avlasta samhället från kostnader som medförs av godmanskap och förvaltarskap. En poäng som förts fram är dock att det förmodligen är lika kostsamt för samhället att genom ÖFN avsätta en person som visat sig vara olämplig som fullmaktshavare som det skulle varit att förordna en god man i första skedet.⁸⁶ Förvisso kan det antas att antalet fall där fullmaktshavaren blivit olämplig inte lär vara särskilt många.

Kraven på de olika ställföreträdarskapens lämplighet kan anses vara av två olika typer. Regleringen kring godmanskap och förvaltarskap som är av en förvaltningsrättslig karaktär och på så sätt en större inskränkning av den enskildes integritet är strikt reglerat. Regleringen som rör framtidsfullmakter och ordinära fullmakter är däremot av privaträttslig karaktär och således ett frivilligt verktyg från den enskildes sida. Regleringen kring de privaträttsliga alternativen är lösare reglerat i största allmänhet. På grund av den civilrättsliga karaktären kan det egentligen inte anses som en inskränkning av den enskildes integritet och av den anledningen bör inte lagstiftningen bli för byråkratisk.

Skillnaden är markant då gode män och förvaltare måste anses lämpliga enligt en rad kriterier medan fullmaktshavare inte har några krav på sin personliga lämplighet. Det kan anses ligga på fullmaktsgivarens ansvar att förvissa sig om att fullmaktshavaren är lämplig för uppdraget och kan agera i fullmaktsgivarens intressen på ett tillfredsställande sätt. En problematik som kan uppstå är att en fullmaktshavaren förvisso kunde anses lämplig vid upprättandet av fullmakten men att när den fullmakten senare används kan förhållandena ha förändrats. Om fullmaktsgivaren fortfarande är beslutsförmögen har denne möjlighet att återkalla fullmakten. Om fullmaktsgivaren blivit beslutsförmögen ska den ordinära fullmakten inte längre gälla.

---

⁸⁶ Filipstad kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 1.

Framtidsfullmakter som däremot börjar gälla vid beslutsoförmögenhet kan då inte längre återkallas av den enskilde. Trots att rättsläget inte är helt klar kring ordinära fullmakters giltighet vid beslutsoförmåga torde tillämpningen i praktiken fungera så. Frågan är då vem som ska anses vara skyldig att kontrollera fullmaktsgivarens beslutsförmåga om den ordinära fullmaktens giltighet ska ha ansetts upphöra.

Gällande framtidsfullmakter kan problematiken kring lämplighet anses än mer allvarlig då fullmaktshavarens lämplighet troligtvis bedömts av fullmaktsgivaren vid upprättandet. Det kan inte vara osannolikt att anta att tidpunkten för upprättandet av framtidsfullmakten och tidpunkten för ikraftträdandet av framtidsfullmakten lär skilja sig markant. Fullmaktshavarens lämplighet kan därför ha förändrats och fullmaktsgivaren har inte längre möjlighet att själv återkalla framtidsfullmakten om denne blivit beslutsoförmögen. Den enda lösningen som då står till hands är att låta framtidsfullmakten träda i kraft för att sedan ansöka hos ÖFN om att de ska pröva om framtidsfullmaktens giltighet ska upphöra enligt 26 § LFF. Det tycks dock inte vara helt utrett hur den ansöknings- och beslutsprocessen i praktiken ska fungera.⁸⁷

Det är genomgående tydligt i LFF att lagstiftarens önskan varit att lagstiftningen inte ska kännas för byråkratisk eftersom det trots allt rör sig om en privaträttslig lagstiftning. Lagstiftaren har dock gett möjligheter för den enskilde att begränsa framtidsfullmakten på det sätt som den enskilde själv finner lämpligt. För att exemplifiera kan möjlighet till prövning av ikraftträdande och granskning av ställföreträdarens åtgärder visa på att alternativet för den enskilde att använda sig av medel som vanligtvis använts inom godmanskap och förvaltarskap.

En reglering om lämplighetsprövning kan dock anses vara behövlig. I vart fall bör en reglering där det framgår att om fullmaktshavaren är uppenbart olämplig ska denne kunna skiljas från uppdraget redan innan framtidsfullmakten trätt i kraft. ÖFN kan i dagsläget endast granska och skilja fullmaktshavaren från uppdraget när framtidsfullmakten trätt i kraft och fullmaktshavaren visat sig vara olämplig, 26 § LFF. Om en sådan reglering infördes skulle ett riskmoment för potentiell skada av fullmaktsgivaren intressen kunna elimineras.

---

⁸⁷ Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

4.2 *Ikraftträdande av olika ställföreträdarskap*

Godmanskap och förvaltarskap kräver en domstolsprövning för att träda i kraft och en avvägning måste här göras av domstolen. Läkarintyg ska som regel inhämtas för att rätten ska kunna göra en rättvis bedömning. Framtidsfullmakter är på så vis ett mer effektivt alternativ då fullmaktshavaren själv beslutar att framtidsfullmakten ska träda i kraft om inte villkor om domstolsprövning finns i framtidsfullmakten. Det sparar förvisso resurser för samhället att domstolen inte behöver fatta beslut vid varje ikraftträdande men å andra sidan blir fullmaktshavarens bedömning godtycklig och kommer troligen variera oerhört mycket i det stora hela. Förvisso krävs det att fullmaktshavaren informerar fullmaktsgivaren och dennes anhöriga om framtidsfullmaktens ikraftträdande. Det kan i och för sig tänkas ta tid att meddela samtliga om fullmaktsgivaren har många anhöriga. I dagens samhälle och med tekniken som finns bör dock informationen kunna nå ut relativt fort.

Det är möjligt att i framtidsfullmakten ställa upp ett krav på en domstolsprövning för att framtidsfullmakten ska träda i kraft. En sådan prövning kommer i praktiken att likna en prövning för att förordna god man och förvaltare eftersom läkarintyg även här som huvudregel ska begäras in om det inte är uppenbart obehövt på grund av den enskildes hälsotillstånd. Det har i remissyttranden angetts att det möjligtvis skulle vara önskvärt med en obligatorisk formell prövning av samtliga ikraftträdande för att på så vis försäkra sig om att prövningen av ikraftträdande är korrekt. Förslagsvis skulle en sådan prövning åligga ÖFN.⁸⁸

Det går dock att ifrågasätta ifall det är ändamålsenligt att kräva en prövning då fullmaktsgivaren själv valt vem som ska vara fullmaktshavare och således bör ett gott förtroende för den valde fullmaktshavaren finnas. Då domstolen ska förordna god man eller förvaltare krävs det dessutom att domstolen tillsammans med ÖFN finner en lämplig ställföreträdare vilket inte alltid är en snabb process. Då ett av motiven till LFF även är att avlasta samhället från kostnader och ansvar som godmanskap och förvaltarskap är möjligtvis inte en domstolsprövning av ikraftträdandet önskvärt.

En problematik som kan tänkas uppstå är då fullmaktshavaren rangordnat fullmaktshavare efter särskild ordning. Det kan möjligtvis bli så att den första fullmaktshavaren inte är kapabel

---

⁸⁸ Skellefteå tingsrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2 f.

att tillfredsställa fullmaktsgivarens hjälpbehov men inte är medveten om det själv. Alternativet är att den först valde inte gör bedömningen om att framtidsfullmakten ska träda i kraft. Det kan då bli ett slags vakuum där den andra valde inte har möjlighet att besluta om ikraftträdande om det inte tydligt framgår att den först valde är uppenbart ur stånd att ta beslut om ikraftträdande alternativt uttryckligen avsäger sig rollen som fullmaktshavare. Det kan i sådana fall tänkas bli en tvist om den först valdes beslutsförmögenhet för att sedan kunna komma förbi dennes plats i rangordningen. Ett möjligt tänkbart scenario är när makar skriver framtidsfullmakt i första hand till varandra och i andra hand till sina barn. Om ena maken blir beslutsoförmögen och den andra maken då ska besluta om ikraftträdande men inte själv är förmögen till detta alternativt lever i förnekelse angående sin respektives hälsotillstånd är risken överhängande att det kan bli problematiskt för barnen att träda in och själva besluta om ikraftträdande. Är det inte reglerat i framtidsfullmakten att tingsrätten ska pröva ikraftträdandet måste därmed den andre valde begära fastställelse av framtidsfullmaktens ikraftträdande hos domstol.

4.3 Behörighet för olika ställföreträdarskap

Det kan konstateras att en fullmaktshavare av en framtidsfullmakt kan ha väldigt olika stor behörighet beroende på framtidsfullmaktens utformning. Detta innebär att behörigheten för fullmaktshavaren kan variera helt från fall till fall. Till synes föreligger dock inga direkta begränsningar kring vilken behörighet en framtidsfullmakt får innehålla utan det är upp till fullmaktsgivaren. Fallet är detsamma gällande ordinära fullmakter med undantag för att de sannolikt inte gäller då fullmaktsgivaren förlorar sin beslutsförmåga. Vad gäller godmanskap och förvalterskap finns begränsningar kring vad ställföreträdaren får vidta för åtgärder utan godkännande från ÖFN.

Det finns en tydlig skillnad mellan ställföreträdare enligt FB och fullmaktshavare vad gäller givandet av gåvor. Fullmaktshavaren får endast ge gåvor om den behörigheten finns reglerad i framtidsfullmakten alternativt göra en egen bedömning av fullmaktsgivarens ekonomiska möjlighet att ge gåvor men får då inte ge gåvor åt sig själv som fullmaktshavare. Gode män och förvaltare får däremot göra en bedömning utefter den enskildes ekonomiska situation och därmed överlämna gåvor om det kan anses lämpligt. Den ordningen har ansetts väl

fungerande varför det ifrågasatts varför en skillnad ska göras till framtidsfullmakterna. Det föreslogs istället att göra en direkt hänvisning till regleringen i FB.⁸⁹

Det kan antas att begränsningarna av större rättshandlingar och beslut föreligger som skydd för den enskilde i syfte att ställföreträdaren inte ska kunna ta beslut som kanske inte går återställa ifall det senare visat sig att beslutet var felaktigt. Exempelvis försäljning av fastigheter eller tagande av lån. Möjligtvis skulle det vara önskvärt med en liknande reglering kring framtidsfullmakter för att säkerställa att fullmaktshavaren inte kan ta beslut som den enskilde trots allt inte kan kontrollera eller påverka i efterhand. Ett alternativ som kan tänkas för att undvika den byråkratiska framtoningen är en begränsning kring framtidsfullmaktshavarens behörighet. Istället skulle kunna tänkas att anhörigas samtycke skulle behöva inhämtas vid liknande frågor som god man och förvaltare inte får besluta om själva. Ett sådant skydd för den enskildes egendom och belåning skulle förmodligen vara önskvärd. Även om framtidsfullmakter är valfritt från den enskildes sida kan det ändå vara svårt för den enskilde att förutse vilka konsekvenser framtidsfullmakten kommer få. Därav torde ett något mer trögflytande system möjligtvis införas i vart fall rörande dessa frågor.

Hälso- och sjukvårdsfrågor är som tidigare nämnt undantagna från samtliga ställföreträdarens behörighet. Det verkar som att åsikterna gått isär i diskussionen kring ifall det hade varit lämpligt eller ej. Oavsett är det tydligt att många anser att det finns ett behov från den enskildes sida att kunna utse någon som får besluta i sjukvårdsrelaterade frågor när den enskilde inte längre har möjlighet till det själv.⁹⁰ Det har även framförts att gode män och förvaltare redan idag går utöver sin behörighet i vissa frågor och beslutar kring dessa frågor ändå. Om möjligheten att via fullmakt utse någon att kunna besluta kring sjukvårdsrelaterade frågor inte ska finnas bör möjligheten för anhöriga att besluta möjligtvis införas. Beslut som rör sjukvård kan givetvis vara en börda för fullmaktshavaren men likt andra angelägenheter som regleras av en framtidsfullmakt kan en fullmaktshavare aldrig tvingas att besluta kring frågor som denne inte vill.

Ännu en gång bör den enskilde fullmaktsgivarens självbestämmande prioriteras och ges utrymme varför möjligheten att låta någon besluta i ens ställe inte bör tas ifrån denne. Det har

---

⁸⁹ Riksförbundet gode män och förvaltares remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

⁹⁰ Jönköpings överförmyndarnämnds remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 3.

dock framförts åsikter om att en reglering av hälso- och sjukvårdsfrågor på ett sådant sätt i slutändan skulle kunna gå emot den enskildes autonomi och frivillighet på ett oavsiktligt vis eftersom frågorna i sig är så pass komplexa att de kan bli svåra för en ställföreträdare att förstå.⁹¹ Rent moraliskt förkastliga beslut torde ändå inte kunna fattas då ställföreträdarens beslut ändå måste vara lagenliga, exempelvis skulle dödshjälp oavsett inte kunna beslutas kring då det oavsett är olagligt. En möjlig tanke är att anhöriga tillsammans skulle kunna besluta kring den enskildes sjukvårdsrelaterade frågor och om de inte kan komma överens om vilka åtgärder som ska vidtas skulle en god man kunna förordnas i den specifika frågan. Alternativt skulle anhöriga kunna ges en möjlighet att söka samtycke från ÖFN om de inte är överens om vilka sjukvårdsåtgärder som ska vidtas. Det skulle kunna fungera såsom det fungerar i vissa särskilt reglerade frågor inom godmanskaps- och förvaltarskap.

Ingen av ställföreträdartyperna får besluta om att huvudmannen ska ingå äktenskap eller liknande rättshandlingar. Sådana frågor måste trots allt anses vara av så pass personlig karaktär att beslutet inte kan få delegeras till annan. Det är även sannolikt att en individ som är i behov av någon form av ställföreträdare kanske inte heller förstår vad sådana beslut får för konsekvenser i det stora hela. Möjligtvis kan det anses att vissa individer ändå har förmågan att fatta sådana beslut själva men om en enskild är beslutsoförmögen i sådan grad att denne inte är kapabel att sköta sina personliga angelägenheter kan det nog anses vara önskvärt att ingen annan heller kan ta sådana beslut.

4.4 Granskning och upphörande av olika ställföreträdarskap

Förordnande om godmanskaps-, förvaltarskaps-, ordinära fullmakter och fullmaktshavare av framtidsfullmakter upphör i huvudsak vid den enskildes dödsfall. Orsaken till detta torde vara att den enskildes hjälpbehov upphör i samband med dödsfallet. Samtliga lagstiftningar syftar till att skydda och hjälpa den enskilde. Således bör inga inskränkningar av den enskildes beslut kunna kvarstå efter dödsfallet. Vissa skyldigheter kan dock kvarstå för fullmaktshavaren såsom att ta tillvara på den enskildes egendom tills dödsboförvaltningen kan ta vid. Detsamma torde gälla för andra typer av ställföreträdare i syfte att den kvarlåtenskap som den enskilde efterlämnar sig inte ska minska i värde så att arvet som ska gå till arvingarna efter den avlidne går till spillo.

---

⁹¹ Svenska Läkaresällskapets remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

Förvisso torde möjligtvis en skyldighet för ställföreträdaren att verka som bouppgivare vid bouppteckningen efter den enskilde vara önskvärt. Då ställföreträdaren mest troligt har en ingående förståelse och insikt i hur den enskildes ekonomiska och personliga angelägenheter förhållit sig en tid före dödsfallet är det sannolikt att denne bör vara mest kvalificerad som bouppgivare, 20 kap. 6 § 1 st. ÄB. Vidare kan möjligheten att avsluta vissa affärer som pågått i den enskildes namn fortfarande finnas. Denna möjlighet lär vara behövlig i vissa fall för att den enskildes angelägenheter ska anses vara till fullo tillfredsställda.

Ordinära fullmaktens upphörande är som ovan nämnt ännu oklart i svensk rätt då det aldrig slagits fast att de ska upphöra vid den enskildes beslutsoförmåga. I annat fall går det att återkalla genom att återta fullmakten. Det verkar som att många använt sig av ordinära fullmakter som de förvarar på banken i syfte att kunna användas av exempelvis sin partner. Risken med att fullmakten inte upphör att gälla är givetvis att fullmaktsgivaren inte kan kontrollera vilka rättshandlingar som vidtas i dennes namn. Om den enskilde dessutom är beslutsoförmögen finns risken att även om denne blir informerad om vilka åtgärder som gjorts kanske denne inte fullt förstår verkningarna av dem. Ingen form av granskning finns heller reglerad kring ordinära fullmakter och ingen anhörig behöver informeras i fall de används varför en ordinär fullmakt som används efter att fullmaktsgivaren blir beslutsoförmögen måste anses som osäker främst eftersom att fullmaktshavaren mest troligt kan agera helt efter eget bevåg utan granskning. Det är inte heller klart ifall fullmaktsgivaren ska kunna bli bunden vid rättshandlingar genom en ordinär fullmakt som denne egentligen inte är förmögen att vidta själv.

Övergången mellan olika ställföreträdarskap är inte heller helt klar som tidigare nämnts. Med det menas när en framtidsfullmakt ska ersättas med ett traditionellt ställföreträdarskap i form av ett godmanskap eller förvaltarskap.⁹² En framtidsfullmakts verkan kan upphöra om ÖFN anser att det föreligger sådana missförhållanden mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren att det inte längre är skäligen att låta fullmaktshavaren ha kvar sin behörighet enligt framtidsfullmakten. Om framtidsfullmakten trots missförhållanden trätt i kraft enligt riktiga grunder såsom att fullmaktsgivaren de facto är beslutsoförmögen lär dock hjälpbehovet kvarstå. Behovet av god man eller förvaltare torde då uppstå för att den

---

⁹² Borlänge kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 4.

enskildes hjälpbehov ska tillfredsställas. Det borde då ligga i den enskildes intresse att det direkt åligger ÖFN att ansöka om och ordna med en annan ställföreträdare för den enskilde. Det finns annars risk att det blir en övergångstid emellan fullmakthavarens ansvar och att en ny ställföreträdarens uppdrag börjar. Det torde i fall där ÖFN bedömer fullmaktshavaren som olämplig inte heller vara önskvärt att dennes uppdrag ska fortlöpa till dess att en ny ställföreträdare kan inträda i uppdraget.

Granskningen av godmanskap och förvaltarskap måste anses vara utredd då ÖFN är ansvariga för granskningen och till synes finns ett etablerat system för tillsynen. Eftersom ÖFN där är ansvarig för all granskning som krävs för att på ett tillfredsställande sätt förvissa sig om att den enskilde har tillgång till allt som är möjligt för denne är det tydligt vems ansvar granskningen är. Den granskning som är tänkt för framtidsfullmakter är dock inte lika klar. Å ena sidan är framtidsfullmakter av en privaträttslig karaktär varför en granskning från myndigheter möjligtvis inte är önskvärd på samma sätt som vid godmanskap och förvaltarskap. Å andra sidan är framtidsfullmakter subsidiära till godmanskap och förvaltarskap. Med stor sannolikhet hade det dessutom krävts ett förordnande av god man eller förvaltare om en framtidsfullmakt inte upprättats och trätt i kraft. Vissa inskränkningar av framtidsfullmakter kan därmed anses vara befogade trots att den enskilde kanske inte önskat granskning samt att regleringen riskerar att få en mer byråkratisk framtoning.

Vidare kan det tänkas att det trots allt inte är helt omotiverat med en granskning av framtidsfullmakter från ÖFN, särskilt med anledning av att den enskilde redan lär vara i en ytterst utsatt situation bör skyddet från den allmänna sida vara starkt utan att för den delen bli för byråkratiskt. Förvisso har inte ordinära fullmakter heller granskats på det sättet tidigare men syftet med dem har heller inte i huvudsak varit att rättshandla åt en person som saknar beslutsförmåga. Avvägningen här emellan är till synes svår och lösningen som reglerades är en flexibel variant där den enskilde kan välja vem som ska vara granskare, däribland ÖFN, men att det i övrigt är upp till de anhöriga. En situation som kan tänkas är en enskild fullmaktsgivare med väldigt få anhöriga där möjligtvis den enda anhöriga är fullmaktshavaren. I en sådan situation kan det bli svårt att motivera varför ÖFN inte skulle behövt granska fullmaktshavarens åtgärder. En sådan situation tyder på att missbruk från fullmaktshavarens sida skulle vara enkelt att undanhålla. Exempelvis skulle det kunna finnas ett testamente som fullmaktsgivaren skrivit som innebär att saklegat ska utgå till någon

testamentstagare. Om fullmaktshavaren har vetskap om testamentet och inte anser det önskvärt skulle då enkelt sakerna i sig kunna säljas och saklegatet skulle senare inte kunna tillskiftas testamentstagaren.

5 Möjlig problematik

5.1 Kolliderande rättshandlingar mellan ställföreträdare och enskild

I normalfallet har alla personer över 18 år i Sverige rättshandlingsförmåga, 9 kap. 1 § FB, även om det finns en del undantag.⁹³ Då en enskild står under godmanskap eller förvaltarskap kan rättshandlingsförmågan variera något beroende på vilket ställföreträdarskap det är frågan om. En enskild som står under godmanskap har rättshandlingsförmåga enligt 11 kap. 5 § FB och en enskild som står under förvaltarskap har förlorat sin rättshandlingsförmåga inom ramen för vad förvaltarskapet avser, 11 kap. 9 § FB. Även en enskild vars framtidsfullmakt trätt i kraft eller en enskild som utfärdat en ordinär fullmakt har fortfarande rättshandlingsförmåga.⁹⁴

Om en enskild som har en ställföreträdare eller fullmaktshavare kan det dock tänkas att den enskilde ändå fortsätter att rättshandla. De avtal den enskilde ingår kan då kollidera med de avtal ställföreträdaren eller fullmaktshavaren ingår. Den enskildes beslutsförmåga torde vara nedsatt vid en sådan tidpunkt eftersom en domstol har beslutat att den enskilde behöver någon som ser efter dennes angelägenheter eller en fullmaktshavare har beslutat att framtidsfullmakten ska träda i kraft. Därmed kan det ifrågasättas ifall de rättshandlingar som den enskilde ingår ska vara giltiga.

Vidare kan varje rättshandling prövas mot lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning (LAPS). LAPS innebär att om en enskild ingått avtal när denne påverkats av en psykisk störning ska rättshandlingen vara ogiltig. Avtalet är ogiltigt och prestationerna ska därmed återgå. Parterna är även skadeståndsskyldiga mot varandra om skada åsamkats eller prestationerna inte kan återgå. Den enskilde kan förvisso anses vara kapabel att företa vissa rättshandlingar med bindande verkan men inte andra typer av rättshandlingar.

---

⁹³ Rättshandlingsförmågan hos personer som gått i konkurs, 3 kapitlet 1 § konkurslagen (1987:672), kommer inte att beröras.

⁹⁴ Prop. 2016/17:30, s. 27.

Problematiken som kan uppstå är då personer fortfarande innehar rättshandlingsförmåga och ingår avtal som kan kollidera med vad ställföreträdaren vidtagit för åtgärder i övrigt. Exempelvis om den enskilde ingått ett avtal om en viss typ av boende och ställföreträdaren eller fullmaktshavaren ingått ett annat avtal om annan typ av boende. Den enskildes rättshandlingar kan då prövas mot LAPS om agerandet kan ha berott på psykisk störning. Den enskilde som har god man innehar dock fortfarande rätten att ingå rättshandlingar som inte är till följd av påverkan av den psykiska störningen.⁹⁵ Detsamma gäller en enskild som har en framtidsfullmakt som trätt i kraft. En enskild som däremot har en förvaltare har dock förlorat sin rättshandlingsförmåga varför avtal som den enskilde ingår inte ska vara giltiga. Det kan givetvis i vissa fall vara svårt att utröna huruvida en rättshandling härrör sig till påverkan av en psykisk störning eller om den enskilde varit förmögen att ingå avtalet.

Om det emellertid visar sig att den enskilde faktiskt var förmögen att vidta rättshandlingen och en god man eller fullmaktshavare vidtagit andra åtgärder som kolliderar kan situationen bli svårare. Rätten tycks ta i beaktande vid förordnande av god man och förvaltare att den enskilde möjligtvis kommer ingå rättshandlingar som kan kollidera med ställföreträdarens. Om det finns risk för kolliderande rättshandlingar vid ett förordnande av godmanskap bör möjligtvis förvaltarskap övervägas. Det ska dock anses som önskvärt att i stor utsträckning ge den enskilde hjälp utan att förordna förvaltare, tidigare omyndigförklara personen.⁹⁶

Om risken för kolliderande rättshandlingar dock är så gott som utesluten ska godmanskap kunna förordnas trots att den enskilde i praktiken på grund av sjukdom eller liknande inte har möjlighet att vidta rättshandlingar.⁹⁷ Även om risk förvisso kan anses finnas för kolliderande rättshandlingar tycks fallet vara att risken måste vara mer påtaglig än en teoretisk möjlighet för att förvaltare ska förordnas istället för god man.⁹⁸ Rättshandlingar som ingås i kollision med ställföreträdarens åtgärder kan vara till skada både för tredje man och för den enskilde själv varför risken för kolliderande rättshandlingar bör undvikas i den mån det går. Det kan även anses vara ställföreträdarens ansvar att i viss mån kontrollera huruvida huvudmannen ingått andra avtal som riskerar att kollidera med planerade åtgärder från ställföreträdarens

---

⁹⁵ Walin & Vängby, 2010, kommentaren till 11 kap. 4 § FB.

⁹⁶ Prop. 1974:142, s. 118.

⁹⁷ NJA 1978 s. 350.

⁹⁸ NJA 1981 s. 291.

sida. Risken för kolliderande handlingar har generellt bedömts som liten men kan ändå behöva beaktas både vid domstolens förordnanden och ställföreträdarens agerande. Om risken för att den enskilde ingår rättshandlingar som kolliderar med ställföreträdarens åtgärder är stor och således är till skada för den enskilde bör därmed förvaltare istället förordnas.⁹⁹

Då framtidsfullmakter är ett nytt rättsinstitut inom svensk rätt har frågan om kolliderande rättshandlingar ännu inte prövats vad gäller framtidsfullmakter. Sannolikt bör dock resultatet bli detsamma som vid kolliderande rättshandlingar hos gode män. Om rättshandlingen som den enskilde vidtagit kan anses bero på påverkan från en psykisk störning ska den enligt LAPS anses som ogiltig. Eftersom den enskilde fullmaktsgivaren fortfarande innehar rättshandlingsförmåga då framtidsfullmakten trätt i kraft kan fullmaktshavaren egentligen inte påverka eventuella rättshandlingar som ingås av fullmaktsgivaren. Det är dock inte osannolikt att en prövning enligt LAPS ändå kommer visa att rättshandlingen var ogiltig eftersom fullmaktsgivarens beslutsförmåga har bedömts vara permanent nedsatt vid fullmaktshavarens eller domstolens beslut om ikraftträdande.

Om förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmaktshavaren blir ohållbart genom att fullmaktsgivaren frekvent ingår avtal som kolliderar med fullmaktshavarens är det möjligt att den enda egentliga lösningen blir för fullmaktshavaren att ansöka om att förvaltare förordnas av domstolen. Om problematiken kan visas bör ett sådant förordnande i sig inte vara oskäligt med tanke på att fullmaktsgivaren förmodligen skadar både sig själv och tredje man genom sitt handlande.

5.2 Registrering, fastställsetalan och tredje mans kontroll

Eftersom god man och förvaltare förordnas av domstol är det registrerat. Framtidsfullmakter däremot behöver inte registreras mer än att ÖFN där så önskas är inblandad som granskare. Således förs inget egentligt register över framtidsfullmakterna och det kan vara svårt för tredje man men även fullmaktshavaren att veta ifall en framtidsfullmakt faktiskt är giltig såtillvida att ingen ny framtidsfullmakt utställts från fullmaktsgivaren. Det är i övrigt också svårt för tredje man att ta ställning till om fullmaktsgivaren faktiskt saknar beslutsförmåga i sådan mån att framtidsfullmakten får användas. Det torde därför vara önskvärt med någon form av

---

⁹⁹ Prop. 1974:142, s. 118 ff.

godkännande angående att fullmakten trätt i kraft, antingen av anhöriga eller från ÖFN. Ett sådant förfaringssätt torde öka rättssäkerheten.

Även om det av någon anledning påbörjas en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap för den enskilde lär det vara nästintill omöjligt att ta reda på ifall en framtidsfullmakt finns om inte fullmaktshavaren ger sig till känna vid processen alternativt fullmaktsgivaren är i stånd att meddela att en framtidsfullmakt trätt i kraft. En uppenbar problematik föreligger då framtidsfullmakter inte heller får gälla i det fall en god man eller förvaltare finns och framtidsfullmakterna egentligen inte finns registrerade någonstans.

Risken som uppstår blir att framtidsfullmakter blir något verkningslösa medan godmanskap och förvaltarskap behåller sin ställning. Orsaken till att framtidsfullmakterna kan bli verkningslösa är att tredje män kan neka fullmaktshavaren att rättshandla å fullmaktsgivaren vägnar om de inte kan göra klart för sig att framtidsfullmakten faktiskt trätt i kraft.¹⁰⁰ Detta problem kan tänkas uppstå främst vid större rättshandlingar såsom försäljning av fast egendom eller vissa större bankärenden, exempelvis försäljning av aktier och fonder eller tagande av lån. Om framtidsfullmakten inte får sin verkan faller dess ställning och det kommer i slutändan ändå finnas behov av godmanskap i frågor där fullmaktshavaren har problem att bevisa framtidsfullmaktens giltighet. Om framtidsfullmakten blir verkningslös i vissa frågor kan möjligtvis domstolen förordna om begränsade ställföreträdarskap i vissa frågor. Exempelvis vid försäljning av en fastighet men samhällets resurser blir ändå belastade på ett sätt som skulle kunnat undvikas genom en registrering av framtidsfullmaktens ikraftträdande. Om en registrering som är kopplad till fullmaktshavarens behörighet skulle införas skulle risken för att tredje man underkänner framtidsfullmaktens giltighet och behörighet i princip anses minimal.¹⁰¹

En annan möjlig tanke är att fullmaktshavaren kommer väcka talan om fastställelse av ikraftträdandet av framtidsfullmakten vid tingsrätten för att få en bekräftelse genom beslut från domstol att framtidsfullmakten trätt i kraft.¹⁰² På så sätt kan en få klarlagt att framtidsfullmakten trätt i kraft. Det ifrågasattes dock ifall en sådan möjlighet behöver vara

---

¹⁰⁰ Justitieombudsmannens remissyttrande Ju2004/11390/L2, s. 2.

¹⁰¹ Hovrätten för Västra Sveriges remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

¹⁰² Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 3.

möjlig om en registrering istället införs.¹⁰³ I enlighet med LFF är det behörig tingsrätt som ska pröva frågor som rör framtidsfullmakter. Det har dock framförts att ÖFN torde vara minst lika kompetenta att besluta i dessa frågor med tanke på att de redan har en roll i framtidsfullmakternas tillämpning och granskning. En prövning vid registrering av framtidsfullmakter torde kunna standardiseras vilket talar för att ÖFN skulle kunna pröva frågan om fastställelse av framtidsfullmaktens ikraftträdande för att inte belasta tingsrätterna mer. Beslutet från ÖFN borde dock kunna överklagas till tingsrätten.¹⁰⁴

Möjligheten för fullmaktsgivaren att särskilt reglera domstolens prövning av framtidsfullmaktens ikraftträdande finns i 9 § 2 st. LFF. Där sägs också att en domstolsprövning får göras om fullmaktshavaren särskilt begär det. Paragrafen ger därmed fullmaktshavaren rätt att begära en prövning av domstolen kring ikraftträdandet. Paragrafen reglerar ikraftträdandet av framtidsfullmakten och frågan blir hur det i praktiken kommer fungera om en fullmaktshavare beslutar att framtidsfullmakten ska börja gälla men sedan stöter på problematik kring användandet av framtidsfullmakten och därmed begär en prövning av domstolen för att få ikraftträdandet fastställt. Om domstolen därmed skulle fastställa att framtidsfullmakten inte skulle ha trätt i kraft blir även frågan vad som ska gälla för alla tidigare rättshandlingar som fullmaktshavaren företagit.

Om trenden blir att tredje man kräver en fastställelse av ikraftträdandet av framtidsfullmakten är även detta en resurskrävande prövning som domstolen måste göra. Domstolens process lär dessutom ta tid med tanke på att det är lämpligt för dem att inhämta läkarintyg för att förvissa sig om fullmaktsgivarens beslutsoförmåga. Denna lösning från fullmaktshavarens sida skulle säkerställa att framtidsfullmakten får sin fulla verkan hos tredje man men kan knappast anses vara önskvärd ur ett ekonomiskt eller tidseffektivt aspekt från domstolens sida. För tredje man måste det anses som mer säkert att rättshandla med en fullmaktshavare som har fått ikraftträdandet av framtidsfullmakten fastställt med anledning av att denne troligtvis måste anses handlat i god tro om denna form av fastställelse eller registrering finns. Om det annars blir för svårt för tredje man att rättshandla med en fullmaktshavare finns risken att tredje man vägrar ingå avtal med fullmaktshavare och framtidsfullmakten därmed förlorar sin praktiska innebörd.

---

¹⁰³ Hovrätten för Västra Sveriges remissyttrande Ju2014/3309/L2, s. 2.

¹⁰⁴ Riksförbundet gode män och förvaltares remissyttrande Ju 2014/3309/L2, s. 1 f.

5.3 Avsaknad av tystnadsplikt

Då domstolar kan antas komma att hantera frågor som rör godmanskap, förvaltare och framtidfullmakter kommer information om den enskildes personliga förhållanden därmed finnas tillgänglig för domstolen. För domstolar som hanterar frågor där den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden berörs gäller sekretess om det kan antas att skada kan uppstå för den enskilde eller för en närstående om uppgiften blir offentlig. Sekretessen härom gäller bland annat för ärenden som berör godmanskap, förvaltare och framtidfullmakter enligt 36 kap. 1 § 1 st. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Rekvisitet som uppställs är ett rakt skaderekvisit som innebär att domstolen själv ska pröva sekretessenfrågan utan begäran från någon part. Det är möjligt att orsaken till detta är på grund av att det i dessa mål kan antas att den enskilde som kan skadas om sekretess inte gäller inte heller är förmögen att själv begära att en sekretessprövning ska göras. Det kan i regel antas att en prövning av diverse ställföreträdarskap och uppgifter därom kan anses vara känsliga för den enskilde då en sådan prövning grundar sig på den enskildes personliga förhållanden. Således lär merparten av dessa prövningar sekretessbeläggas av domstolen i fråga.

När det däremot gäller gode män, förvaltare och fullmaktshavare saknas helt en reglering om tystnadsplikt av den information som de delges inom rollen som ställföreträdare för den enskilde. Frågan om tystnadsplikt diskuterades i SOU 2004:112 där slutsatsen blev att tystnadsplikt för ställföreträdare inte bör införas. Frågan är problematisk på många sätt, både om tystnadsplikt skulle gälla men även om tystnadsplikt inte ska gälla. Å ena sidan skulle genomförandet av uppdraget som ställföreträdare för den enskilde bli svårare om tystnadsplikt gällde eftersom det kan tänkas att uppgifter om den enskilde behöver användas för att tillgodose den enskildes behov. Å andra sidan är det problematiskt att uppgifter om den enskilde inte är skyddade mot att spridas vidare.

Principen om att den aktuella ställföreträdaren träder i den enskildes ställe anses viktig i diskussionen kring huruvida tystnadsplikt ska införas eller ej. Det menas att för att ställföreträdaren ska ha möjlighet att fullgöra sin plikt att kunna företräda den enskilde i de frågor som är aktuella i det särskilda ställföreträdarskapet skulle arbetet bli nästintill omöjligt om inte uppgifter om den enskildes förhållanden får lämnas ut. De exempel som tas upp är

frågor som rör bidrag, rättsvårdande angelägenheter samt hälso- och sjukvårdsfrågor.¹⁰⁵ Det kan emellertid ifrågasättas varför hälso- och sjukvårdsfrågor överhuvudtaget diskuteras i sammanhanget då sådana frågor är undantagna från samtliga ställföreträdarens behörigheter. Förvisso skulle en tystnadsplikt göra utlämnandet av uppgifter där det faktiskt krävs för att på ett tillfredsställande sätt tillgodose den enskildes behov försvåras. Å andra sidan kan det även tänkas att om ingen reglering finns överhuvudtaget finns ingen gräns för utlämnande av uppgifter vilket kan bli skadligt för den enskilde som inte heller har någon kontroll, och ibland inte heller förmåga, att förstå vad utlämnandet av personliga uppgifter kan medföra.

En annan möjlig lösning skulle vara att ha en särskilt riktad tystnadsplikt som tar sikte på särskilt integritetskränkande uppgifter. En sådan reglering skulle dock kunna bli svårhanterlig och otillräcklig för att skydda den enskilde från skada vid utlämnande av uppgifter. Det skulle även bli problematiskt att göra skillnad på vilka uppgifter som får röjas och inte och en bedömning om vilka uppgifter som ska anses som särskilt känsliga måste då göras i varje enskilt fall vilket är behäftat med problem.¹⁰⁶ En partiell tystnadsplikt är svår att greppa och reglera eftersom det onekligen finns uppgifter som ställföreträdaren har som kolliderar med en generell tystnadsplikt. En annan möjlig reglering skulle kunna tänkas vara att införa en generell tystnadsplikt med undantag för frågor där röjande av annars sekretessbelagda uppgifter är tillåtna om det är i syfte att tillfredsställa den enskildes hjälpbehov och därmed fullgöra uppdraget. Även denna bedömning skulle bli godtycklig men möjligtvis något mer reglerad och därmed säkrare för den enskilde.

I det fall en ställföreträdare däremot fritt berättat om den enskildes personliga förhållanden som denne i annat fall hade önskat hålla hemliga kan givetvis relationen mellan ställföreträdaren och den enskilde ta skada av ett sådant handlande. De anses även att det kan te sig olämpligt om ställföreträdaren skulle sprida uppgifter som är känsliga om den enskilde.¹⁰⁷ Att det objektivt sett kan anses som olämpligt medför dock inget hinder för ställföreträdaren att agera på ett visst sätt. Det går dock att fråga sig ifall en eventuell lämplighetsprövning vid förordnande i ett annat ärende i senare skede kan påverkas av att en ställföreträdare spritt uppgifter om en enskild på ett olämpligt och denna information kommit till domstolens kännedom.

---

¹⁰⁵ SOU 2004:112, s. 892 f.

¹⁰⁶ Ibid, s. 893.

¹⁰⁷ Ibid, s. 893.

Tryggheten som medförs av att fullmaktsgivaren själv valt vem som ska skydda de personliga och ekonomiska intressena anses stor. Den enskilde har då själv valt vem som ska ansvara för frågor som är av känslig karaktär och därmed bedömts vara lämplig att förvalta uppgifterna väl.¹⁰⁸ Eftersom fullmaktshavare väljs av den enskilde själv i förväg kan det förvisso anses överflödigt att reglera kring tystnadsplikt för denne. Det kan dock finnas fall där tystnadsplikt kanske varit önskvärt för den enskilde då det förmodligen är relativt vanligt att ens anhöriga inte har full insyn i till exempel ens ekonomiska angelägenheter.

Då det gäller framtidsfullmakter är det dock möjligt att en fullmaktsgivare väljer att skriva in en reglering om tystnadsplikt i framtidsfullmakten. Tystnadsplikten torde då träda i kraft samtidigt som fullmaktshavaren beslutar om ikraftträdande och torde där ses som ett villkor för att framtidsfullmakten ska vara giltig på samma sätt som andra begränsningar kan göras i framtidsfullmakten. Risken med att reglera om tystnadsplikt i en framtidsfullmakt kan dock antas vara att framtidsfullmakten blir verkningslös i många frågor med anledning av att fullmaktshavaren inte har möjlighet att fullgöra uppdraget utan att behöva lämna ut uppgifter om den enskilde. Om sådant skulle bli fallet skulle därmed framtidsfullmaktens syfte fallera och ansökan om annan typ av ställföreträdarskap skulle möjligtvis vara behövligt istället.

Gode män och förvaltare har en skyldighet enligt 12 kap. 3 § FB att omsorgsfullt ta hand om sina uppgifter och alltid agera på ett sätt som gagnar den enskilde bäst och en fullmaktshavare ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivaren intressen, 15 § LFF. En ställföreträdare förutsätts även ha den enskildes intressen i genuin åtanke vid allt handlande oavsett vilken form av ställföreträdarskap det rör sig om. Samtliga ställföreträdare anses även ha ett moraliskt ansvar för att inte röja känsliga uppgifter.¹⁰⁹ Möjligtvis kan en moralisk tystnadsplikt argumenteras för i syfte att inte röja uppgifter om den enskilde i onödan men ingen egentligen sanktion finns tillgänglig i sådana fall en ställföreträdare röjt uppenbart känsliga uppgifter om en enskild. En sådan moralisk tystnadsplikt kan dock inte tillmätas någon vikt i sammanhanget då endast ställföreträdarens eget samvete sätter gränserna. Det kan nog inte anses vara i den enskildes intresse att känsliga uppgifter röjs i onödan men då ingen sanktion finns för att förhindra ett sådant beteende är det tveksamt om regleringen av att

---

¹⁰⁸ SOU 2004:112, s. 894.

¹⁰⁹ Ibid.

agera i den enskildes intressen kan anses omfatta någon form av förtäckt tystnadsplikt. Om tystnadsplikt inte ska gälla alls för ställföreträdare innebär det att ingenting egentligen hindrar dem från att röja uppgifter om den enskildes personliga och ekonomiska angelägenheter.

5.4 Fullmakter vid dödsfall

Med anledning av att både ordinära fullmakter och framtidsfullmakter stödjer sig på 21 § AvtL vid fullmaktsgivarens död kan frågan ställas hur detta kommer fungera i praktiken då i vart fall framtidsfullmakter är tänkta att fungera framåt i tiden och sannolikt till dess att fullmaktsgivaren avlider till följd av sjukdom eller ålderdom. 21 § AvtL reglerar fullmakters giltighet vid dödsfall. Som huvudregel ska fullmakter fortsätta att gälla även efter fullmaktsgivarens död om inte särskilda omständigheter föreligger. Särskilda omständigheter kan bland annat vara rättshandlingar som är tydligt kopplade till den enskildes personliga förhållande, exempelvis förvärvandet av en ny bostad. Behovet som skulle tillfredsställas genom rättshandlingen upphör då uppenbarligen genom fullmaktsgivarens död.¹¹⁰

18 kap. 1 § 1 st. ÄB reglerar att dödsbodelägarna gemensamt har rätt att förvalta dödsboet om inte dödsboförvaltning har upprättats enligt 19 kap. ÄB. Detta ger dem rätt att förvalta dödsboets egendom samt företräda dödsboet mot tredje man. 18 kap. 8 § HB reglerar också förhållandet mellan en fullmaktsgivare och en fullmaktshavare vid fullmaktsgivarens död. Här ska fullmaktshavaren endast avveckla det uppdrag som funnits och uppdragsförhållandet ska anses ha upphört i och med dödsfallet. Hur dessa regleringar förhåller sig till varandra är till synes oklart.

Det finns härmed en risk att rättshandlingar som vidtas av fullmaktshavaren kolliderar med rättshandlingar vidtagna av dödsbodelägarna. Risken för kolliderande rättshandlingar har dock inte berörts i ÄB:s förarbeten.¹¹¹ Då särskilda omständigheter är ett undantag från huvudregeln ska tolkningen av vad särskilda omständigheter kan anses vara göras restriktivt. Övervägandet måste därför vara om förutsättningarna för en rättshandling förfallit i samband med den enskildes dödsfall. Då vakt- och städtjänster anskaffats genom en generalfullmakt efter fullmaktsgivarens död för ett betydande belopp ansågs dock inte särskilda

---

¹¹⁰ Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område m.m. angivet den 31 januari 1914, s. 99.

¹¹¹ Ramberg, 2017, s. 464.

omständigheter föreligga. Fullmaktshavaren hade alltså rätt ingå avtal om dessa tjänster för fullmaktsgivarens räkning. Fullmaktsgivarens död ska även innebära att dödsboet träder i fullmaktsgivarens ställe och därmed föreligger inga hinder för fullmaktshavaren att ingå även nya rättshandlingar för dödsboets räkning. Eftersom dödsboet inträder i fullmaktsgivarens ställe innebär det att dödsbointressenterna gemensamt har möjlighet att återkalla fullmakten.¹¹²

Huruvida dessa lagstiftningar kolliderar med varandra råder det därmed tveksamheter kring och argumenten är flera. Eftersom ÄB inte tycks ha tagit hänsyn till AvtL skulle lex posterior kunna hävdas innebärande att ÄB:s regler om dödsbon ska gälla eftersom regleringen i ÄB är en nyare lagstiftning än reglerna kring frågan i AvtL. Även att dödsboavveckling ska anses regleras exklusivt i ÄB har framförts.¹¹³ Att regleringen i 21 § AvtL främst ska skydda tredje man är vidare en syn på saken och att behörigheten för fullmaktshavaren därmed således ska vara ytterst begränsad har även framförts.¹¹⁴

Om fallet skulle vara så att både ordinära fullmakter och framtidsfullmakter fortsätter att gälla efter fullmaktsgivarens dödsfall måste frågan givetvis ställas huruvida detta är förenligt med den enskildes intressen. I vart fall vid ordinära fullmakter är tanken att fullmaktsgivaren ska kunna styra fullmaktshavarens agerande vilket onekligen är omöjligt efter fullmaktsgivarens död. Möjligtvis skulle ytterst specifika fullmakter kunna anses tillräckligt kontrollerade genom den specifika instruktion som fullmakten innefattar men generalfullmakter som omfattar de flesta rättshandlingar är svårt att anses nog kontrollerad från fullmaktsgivaren för att få kunna vara giltiga även efter dödsfall. Framtidsfullmakter bygger däremot inte på fullmaktsgivarens kontroll och fullmaktshavarens behörighet efter dödsfall skulle därmed kunna tänkas vara vidare än vid andra typer av fullmakter. I anledning av att framtidsfullmakten redan är oberoende av fullmaktsgivarens kontroll torde dödsfallet i sig inte påverka giltigheten nämnvärt. Ramberg menar däremot att fullmaktsgivaren inte kan kontrollera sin egendom efter döden varför en bara kan disponera sin egendom genom

---

¹¹² Svea Hovrätt T 2153-17. Observera att målet överklagats av dödsboet och HD ännu inte beslutat om prövningstillstånd.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ramberg, 2017, s. 464.

testamente. Fullmaktshavaren borde därför endast kunna vidta åtgärder som fullmaktsgivaren tänkt skulle utföras innan sitt dödsfall.¹¹⁵

Det går dock ifrågasätta huruvida det är önskvärt med fortsatt behörighet för fullmaktshavaren. Viss behörighet för att avsluta pågående affärer och avveckla uppdraget kan tänkas vara skäligt men vilken nytta det skulle medföra att ingå nya avtal och vidta nya åtgärder är svårt att föreställa sig särskilt med tanke på ÄB:s reglering om dödsboavveckling. Problematik kring upprättande av bouppteckning och avvecklande av dödsboet i det stora hela kan tänkas uppstå med tanke på att avvecklingen torde kunna bli spretig och svåröverskådlig.

6 Avslutande ord

Merparten av framtidsfullmakterna kommer att fungera ändamålsenligt och mest troligt utan större tillämpningssvårigheter. Samhällets belastning av gode män och förvaltare kommer på sikt förmodligen att minska och hjälpmekanismen kan fungera på ett bättre sätt då den enskilde själv har självbestämmande. Det kan tänkas att det mest praktiska är att upprätta framtidsfullmakter till den närmaste familjen och i fall där de anhöriga är överens i de stora frågorna kommer med största sannolikhet ingen problematik att uppstå.

De största problemen som kan tänkas uppstå lär vara i samband med ikraftträdande och upphörande av giltighet av framtidsfullmakten. Eftersom ikraftträdandet inte registreras är risken överhängande att tredje man kommer neka användandet av framtidsfullmakten. En förändring kring införande av registrering eller liknande åtgärd bör övervägas för att lagstiftningen syfte inte helt ska falla och framtidsfullmakterna bli ett instrument som i praktiken blir tandlöst. Följden av att framtidsfullmakterna riskerar att bli verkningslösa blir antingen att antalet ansökningar om fastställande av framtidsfullmaktens ikraftträdande drastiskt kommer öka alternativt att behovet av gode män och förvaltare kommer fortsätta vara stort även i framtiden. Inte heller upphörandet av fullmaktshavarens behörighet vid dödsfall är i dagsläget helt utrett varför inget tydligt svar kan ges i frågan. Möjligtvis kan det tänkas att den enskilde hur som helst inte fäster någon större vikt vid upphörandet i anledning av dennes dödsfall.

---

¹¹⁵ Ramberg, 2017, s. 464.

Det är svårt att förutse vad fullmaktsgivaren i praktiken kommer att reglera i en framtidsfullmakt och det kan tänkas att vissa regleringar kan bli problematiska att verkställa för fullmaktshavaren. Då det ännu inte finns någon prövning av varken innehåll eller tillämpning av framtidsfullmakter är det därmed osäkert vilka frågeställningar som kan tänkas uppkomma.

Sammantaget är LFF ett utmärkt instrument för den enskilde som inte vill behöva myndigheters inblick och kontroll vid eventuell beslutsoförmögenhet. Större rätt för enskilda individer att själva kontrollera sitt liv och vem eller vilka som ska ha insyn i högst personliga och ekonomiska angelägenheter måste anses som ett steg i rätt riktning för en lagstiftning mer anpassad efter individen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område m.m. angivet den 31 januari 1914.

Förslag till lag om förmynderskap m.m. angivet den 30 september 1921.

Prop. 1974:142 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m.m.

Prop. 1987/88:124 Om god man och förvaltare.

Prop. 1993/94:251 Förmynderskapslagstiftningen.

Prop. 2013/14:225 Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare.

Prop. 2016/17:30 Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna.

Statens Offentliga Utredningar

SOU 1988:40 Föräldrar som förmyndare.

SOU 2004:112 Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna.

SOU 2015:80 Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning.

Departementsserien

Ds 2014:16 Framtidsfullmakter.

Remissyttranden

Remissyttranden till SOU 2004:112

Borlänge kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Domstolsverkets remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Göta Hovrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Hovrätten för Nedre Norrlands remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Justitieombudsmannens remissyttrande Ju2004/11390/L2

Jönköpings överförmyndarnämnds remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Karlskrona kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Karlstads kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2.
Melleruds kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2.
Skellefteå tingsrätts remissyttrande Ju2004/11390/L2.
Svenska Läkaresällskapet Ju2004/11390/L2.
Sveriges advokatsamfunds remissyttrande Ju2004/11390/L2.
Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2004/11390/L2.
Örebro kommuns remissyttrande Ju2004/11390/L2.

Remissyttranden till Ds 2014:16

Domstolsverkets remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Filipstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Föreningen Sveriges Överförmyndares remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Göteborgs stads remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Habo kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Hovrätten för Västra Sveriges remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Karlstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Kristianstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Kungsbacka kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Linköpings kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Malmö kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Mölnads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Norrköpings kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Riksförbundet gode män och förvaltares remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Skellefteå kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Stockholms kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Strömstads kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Svea Hovrätts remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Sveriges advokatsamfunds remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Sveriges Kommuner och Landstings remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Uppsala kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Vadstena kommuns remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Ystad-Sjöbo Överförmyndarnämnds remissyttrande Ju2014/3309/L2.
Överförmyndarnämnden i Helsingborgs remissyttrande Ju2014/3309/L2.

Överförmyndarnämnden i Örebros remissyttrande Ju2014/3309/L2.

Lagrådsremisser

Lagrådsremissen - Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna. Från den 22 september 2016, Stockholm.

Rättspraxis

Högsta Domstolen

NJA 1978 s. 350.

NJA 1980 s. 171.

NJA 1981 s. 291.

NJA 1991 s. 545.

NJA 2015 s. 851.

Hovrätterna

RH 1990:67.

Svea Hovrätts dom 2018-11-22, mål T 2153-17.

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva, Avtalsrätt 1, upplaga 14, Lund, Juristförlaget, 2016.

Ramberg, Christina, Fullmakten och döden, SvJT, 2017 s. 464.

Sandgren, Claes, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, Stockholm, Norstedts juridik, 2015.

Walin, Gösta & Vängby, Staffan, Föräldrabalken: en kommentar, Del 1, 1-13 kap, Stockholm, Norstedts juridik, 2010.